

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PRIMERJALNO KNJIŽEVNOST
IN LITERARNO TEORIJU

IRENA ŠPAN

**George R. R. Martin – ameriški Tolkien?
Primerjava *Gospodarja prstanov*
Johna R. R. Tolkiena in *Pesmi ledu in ognja*
Georgea R. R. Martina**

Diplomsko delo

Mentor:
red. prof. dr. Tomo Virk

Študijski program:
Primerjalna književnost
in literarna teorija

Ljubljana, september 2016

Zahvala

Za pomoč pri izdelavi diplomske naloge se za vso potrpežljivost in strokovno usmerjanje zahvaljujem mentorju dr. Tomu Virku.

Zahvaljujem se tudi družini in prijateljem, ki so mi stali ob strani in me spodbujali.

Povzetek

Diplomsko delo obravnava in primerja dve izmed najpriljubljenejših fantazijskih del vseh časov, *Gospodarja prstanov* J. R. R. Tolkienu in *Pesem ledu in ognja* Georgea R. R. Martina. Teoretični del diplomske naloge predstavi biografske elemente, ki bi lahko vplivali na njuno pisanje, in različno zgodovinsko ozadje obeh avtorjev. Predstavim tudi splošne značilnosti fantazijske književnosti ter arhetipe, ki se pojavljajo v tem žanru. Na podlagi tega teoretičnega znanja nato raziščem deli *Gospodar prstanov* ter *Pesem ledu in ognja*. Raziščem arhetipe, ki jim ustrezajo glavni liki, obravnavam vprašanje dobrega in zla ter se poglobim v sekundarni svet obeh del. Pri tem izpostavim tako podobnosti kot razlike med obravnavanimi deloma.

Ključne besede: John R. R. Tolkien, George R. R. Martin, *Pesem ledu in ognja*, *Gospodar prstanov*, fantazijska književnost, mitologija, zgodovina, arhetipi

Summary

The thesis discusses and compares two of the most popular fantasy works of all time: John R. R. Tolkien's *The Lord of the Rings* and George R. R. Martin's *A Song of Ice and Fire*. The theoretical part explores the biographical elements and different historical background of the authors, which might have influenced the writings of the two works. It also examines elements that define the fantasy genre, among them recurring archetypes that typically occur in fantasy fiction. These theoretical aspects are then applied to the novel *The Lord of the Rings* and to *A Song of Ice and Fire* series. I examine the archetypes into which the main characters of both works fit, the secondary world and the theme of good and evil, discussing the similarities as well as the differences between the two works.

Keywords: John R. R. Tolkien, George R. R. Martin, *A Song of Ice and Fire*, *The Lord of the Rings*, fantasy literature, history, archetypes

Kazalo vsebine

1. Uvod	5
2. O obravnavanih delih	7
2.1 Gospodar prstanov	7
2.2 Pesem ledu in ognja	9
3. O obeh avtorjih	10
3.1 J. R. R. Tolkien	10
3.1.1 Vplivi na Tolkienovo ustvarjanje	12
3.2 George R. R. Martin	14
3.2.1 Vplivi na Martinovo ustvarjanje	15
3.3 Zgodovinsko ozadje	17
4. Fantazijska književnost	20
4.1 Kaj je fantazija?	20
4.2 Arhetipi v fantazijski književnosti	22
4.3 Portretiranje žensk v fantazijski književnosti	25
5. Sekundarna svetova: Srednji svet in Zahodnje	27
6. Vprašanje dobrega in zla	32
6.1 Vera, usoda in religija	34
6.2 Karakterizacija likov	36
7. Arhetipski junak	40
7.1 Frodo in Aragorn v Gospodarju prstanov	40
7.2 Jon Sneg v Pesmi ledu in ognja	43
8. Portretiranje žensk v obravnavanih delih	45
8.1 Galadriel kot modra ženska	46
8.2 Galadriel in Daenerys kot sveti materi	47
8.3 Éowyn in Brienne kot bojevnici	50
8.4 Goldberry in Catelyn kot zemeljski materi	53
8.5 Sansa kot pridno dekle	54
8.6 Položaj žensk v Srednjem svetu	55
9. Zaključek	56
10. Bibliografija	59

1. Uvod

Tri od najbolj prodajanih leposlovnih del vseh časov spadajo v žanr fantastije.¹ Eno od teh je *Gospodar prstanov*, ki se je do danes prodal v nakladi več kot 150 milijonov izvodov in ki ga bralci redno uvrščajo na sezname največjih knjig dvajsetega stoletja. Tudi izjemno priljubljena serija *Pesem ledu in ognja* Georgea R. R. Martina ima svojo legijo oboževalcev, Martina pa so v reviji *The Times* proglasili za ameriškega Tolkiena. Verjetno gre del priljubljenosti obeh del pripisati tudi uspehu filmske trilogije, posnete na podlagi *Gospodarja prstanov*, ter HBO-jeve televizijske nadaljevanke *Igra prestolov*, ki temelji na Martinovih knjigah. Le-ti sta v ljudeh znova prebudili zanimanje za viteze, čarovnike, kralje, zmaje in druge prebivalce fantastijskih svetov.

Čeprav tako bralci kot novinarji oba pisatelja pogosto omenjajo enega ob drugem, pa nisem našla študij, ki bi se podrobno ukvarjale s primerjavo njunih poglavitnih del. Ali imata ti knjižni uspešnici poleg tega, da spadata v žanr fantastije ter sta izjemno priljubljeni, še kaj skupnega? V diplomu poskušam osvetliti podobnosti in razlike med obema deloma ter odgovoriti na vprašanje, zakaj do njih prihaja. Vsekakor je ena od skupnih lastnosti njuna kompleksnost – vsaka od knjig namreč vsebuje približno tisoč strani in množico oseb -, zaradi česar sem se v svoji nalogi osredotočila le na predstavitev nekaterih glavnih likov in tem ter tako odstrla le drobec mogočih primerjav med obema deloma.

V uvodnem delu naloge predstavim kratko vsebino obravnavanih del in življenje obeh pisateljev. Posebej predstavim tudi dejavnike, ki bi lahko vplivali na njuno ustvarjanje, in orišem njuno zgodovinsko ozadje. Nato predstavim fantastijsko književnost in njene glavne značilnosti. Da bi deli lahko primerjala, sem morala poiskati neke skupne točke. Velika priljubljenost neke knjige pogosto kaže na prisotnost arhetipov, še posebno v fantastijski književnosti. V poglavju o fantastiji zato predstavim tudi arhetipe.

¹ John de Gruchy piše v *The Allure of Fantasy* (2013), da med tri najbolj prodajana leposlovna dela spadajo *Gospodar prstanov*, *Lev, čaravnica in omara* ter serija knjig o *Harryju Potterju*.

V osrednjem delu predstavim sekundarna fantazijska svetova obeh del. Nato se lotim primerjave nekaterih bistvenih arhetipov, ki jih ti dve deli vsebujeta. Boj med dobrim in zlom je tema, značilna za fantazijske romane. Znotraj tega poglavja obravnavam tudi prikaz religij in prisotnost usode.

V naslednjih dveh poglavjih predstavim nekatere glavne osebe v obeh delih v okviru arhetipov, ki jih utelešajo. Predstavim arhetipskega junaka in posebno poglavje namenim analizi ženskih likov. Tako Tolkien kot Martin sta namreč tarči nekaterih kritikov zaradi njunega portretiranja žensk. Pri prvem naj bi bilo ženskih likov premalo, drugega pa nekateri kritiki obtožujejo seksizma.

Ugotovitve strnem v zaključku, kjer razglabljam tudi o tem, ali lahko Martin upravičeno velja za ameriškega Tolkiena, o čemer se sprašujem že v naslovu naloge.

2. O obravnavanih delih

Gospodar prstanov in *Pesem ledu in ognja* spadata med najbolj prodajane in vplivne knjige v fantazijski književnosti. Kot lahko preberemo na spletni podstrani Wikie *The One to Rule Them All*, namenjene *Gospodarju prstanov*, se je ta fantazijski roman do sedaj prodal v več kot 150 milijonih izvodih in bil preveden že v vsaj 38 različnih jezikov. Roman je bil navdih za številna fantazijska dela, ki so mu sledila, množice Tolkienovih bralcev pa ustanavljajo različna društva in spletne portale, posvečene pisatelju. *Gospodar prstanov* je sicer v novem tisočletju dobil nove privrženca tudi po zaslugi z več oskarji nagrajene filmske trilogije, ki jo je režiral Peter Jackson.

Pesem ledu in ognja se je po podatkih Wikie do sedaj prodala v 58 milijonih izvodov in je trenutno na voljo v več kot 20 jezikih. Četrty in peti del serije sta se že v prvem tednu izhajanja povzpela na vrh najbolj prodajanih knjig. Leta 2011 je ameriška kabelska televizija HBO začela predvajati izjemno priljubljeno dramsko serijo *Igro prestolov*, ki velja za pravi popkulturni fenomen in je prav letos z 38 emmyji postala tudi najbolj nagrajena nadaljevanka v zgodovini podeljevanja teh nagrad.

2.1 Gospodar prstanov

Gospodar prstanov je bil v angleščini zaradi finančnih razlogov prvič izdan v treh volumnih: *The Fellowship of the Ring* (1954), *The Two Towers* (1954) in *The Return of the King* (1955). Vendar pa gre pri *Gospodarju prstanov* v bistvu za en roman, ki ga sestavlja šest knjig in dodatki. Tudi v slovenščini imamo zadnjo izdajo *Gospodarja prstanov* iz leta 2002 v prevodu Branka Gradišnika razdeljeno na tri dele: *Bratovščina prstana*, *Stolpa* in *Kraljeva vrnitev*. Roman je sicer že prej izšel tudi v prevodu Polone Mertelj, Primoža Pečovnika in Zorana Obradovića.

V 60. letih prejšnjega stoletja je roman prvič izšel tudi v izdaji z mehкими platnicami in si kmalu pridobil kulturni status med študenti. Posledično je postal priljubljen tako med mlajšimi kot starejšimi bralci (Beckett 106). V

knjigi *Crossover Fiction: Global and Historical Perspectives* (2009) lahko preberemo, da je večina Tolkienovih del dostopna tudi mladostnikom, najstniki pa celo sestavljajo največji delež njegovih bralcev (Beckett 106). *Gospodar prstanov* je bil najprej zamišljen kot otroška zgodba v stilu *Hobita*, vendar pa se je sčasoma razvil v temnejši, kompleksnejši roman, ki nagovarja tudi starejše (Beckett 106). Ena od skrivnosti velikega uspeha romana je mogoče prav ta dualnost. Sandra L. Beckett pojasnjuje, da se roman po eni strani ukvarja z resnimi političnimi in moralnimi vprašanji 20. stoletja, po drugi strani pa ga lahko beremo kot preprosto pustolovsko zgodbo. V vsakem primeru pa gre po mnenju Beckettove za mojstrovino z ogromnim vplivom na kulturo in druge pisce fantazije (106). Tudi Clay Harper, ki vodi izdajo Tolkienovih knjig pri ameriški založbi Houghton Mifflin, verjame, da je veliko število knjižnih polic, ki so v knjigarnah namenjene fantaziji, posledica priljubljenosti *Gospodarja prstanov* in drugih Tolkienovih del (*Q&A with Clay Harper*).

Gospodar prstanov se dogaja v izmišljenem Srednjem svetu, kjer živijo tako ljudje kot hobiti, čarovniki, škрати, vilinci, entje in druga mitična bitja. Zgodba se vrti okrog uničenja nevarnega Velikega prstana, ki ga je skoval zlobni Sauron in vanj prenesel del svoje moči. Sauron je bil v davni preteklosti že premagan, vendar pa je zdaj spet močan in želi znova pridobiti Prstan, da bi z njegovo pomočjo zavladal Srednjemu svetu. Svet modrih, ki ga sestavljajo pomembni vilinci, ljudje, hobiti in škratje, se odloči, da naj hobit Frodo odnese Prstan v Mordor, ga vrže v vulkan, kjer je bil skovan, in tako uniči. Frodo spremljajo še trije hobiti, čarovnik Gandalf, človeka Aragorn in Boromir, vilinski princ Legolas ter škrat Gimli. Skupaj potujejo po Srednjem svetu, se borijo z orki in drugimi zlobnimi bitji ter sklepajo nova zavezištva, da bi izpolnili nalogo. Ko je že vse videti brezupno, jim le uspe v končnem boju med silami dobrega in zla uničiti Prstan in dokončno premagati Saurona. Hobiti se lahko vrnejo domov na idilično Šajersko. Vendar pa si Frodo nikdar popolnoma ne opomore od Prstana. Z Gandalfom in vilinci zato odpluje preko Velikega morja na Zahod, da bi našel mir.

2.2 Pesem ledu in ognja

Martinova saga *Pesem ledu in ognja* je še nedokončana. Po pisateljevih načrtih naj bi jo sestavljalo sedem knjig, od katerih jih je pet že izdanih: *Igra prestolov* (1996), *Spopad kraljev* (1998), *Vihra mečev* (2000), *Vranja gostija* (2005) in *Ples z zmaji* (2011). V slovenščino imamo prevedenih vseh pet knjig v prevodu Boštjana Gorenca in Branka Gradišnika.

Zgodba je prikazana z zornega kota različnih oseb. Vendar pa je *Pesem ledu in ognja* kljub temu, da je veliko glavnih likov še otrok ali najstnikov, za razliko od *Gospodarja prstanov* namenjena le odraslemu občinstvu. Serija se namreč ukvarja z zapletenimi političnimi spletkami, eksplicitno spolnostjo in ekstremnim nasiljem. Domnevamo lahko, da knjige v enaki meri nagovarjajo moške in ženske bralce, saj je tudi skoraj polovica občinstva HBO-jeve *Igre prestolov* ženskega spola (*Yes, Women Really Do Like Game of Thrones*).

Dogajanje se odvija na dveh celinah, Zahodnjem in Vzhodnjem. Osrednji del Zahodnjega pokrivajo Sedmera kraljestva, ki jih od skrajnega severa in raznih nevarnih bitij, ki tam prežijo, ločuje ogromen leden Zid, ki ga varuje Nočna straža. Sedmerim kraljestvom vlada kralj na Železnem prestolu v mestu Kraljevi pristanek. Po smrti kralja Roberta v kraljestvu izbruhne državljanska vojna, saj se vplivne družine ne morejo dogovoriti, kdo je upravičen do njegovega nasledstva. Princ Joffrey, ki po Robertovi smrti prvi zasede Železni prestol, namreč ni pravi prestolonaslednik, temveč plod incestnega razmerja med kraljico Cersei in njenim bratom, vitezom Jaimejem. Drugi kandidati za krono so še Robb Stark, Balon Greyjoy ter Robertova brata Renly in Stannis.

Na Vzhodnjem pa v izgnanstvu živi še ena kandidatka za Železni prestol, Daenerys, edina znana potomka nekoč močne dinastije Targaryen. Tudi ona je odločena zavladatai Sedmerim kraljestvom, ki jim je nekdanj vladal njen oče. Medtem ko se vplivne družine na Zahodnjem pobijajo med sabo, Daenerys na drugi celini počasi zbira svojo vojsko, s katero se namerava vmešati v boj za Železni prestol.

3. O obeh avtorjih

O Tolkienu so podrobno pisali številni biografi. Najbolj znana je verjetno biografija Humhreyja Carpenterja z naslovom *J. R. R. Tolkien: a Biography* (1977), ki je tudi glavni vir za poglavje o pisateljevem življenju v tej nalogi. Doslej še niso bile izdane knjižne biografije o Georgeu R. R. Martinu, vendar pa lahko o njem precej izvemo iz njegovih številnih intervjujev ter spletnih strani, posvečenih temu pisatelju.

3.1 J. R. R. Tolkien

Tolkienova starša sta izvirala iz Anglije, vendar pa sta si dom ustvarila v Republiki Južni Afriki. John Ronald Reuel Tolkien se je rodil tretjega januarja leta 1892 v Bloemfonteinu. Ko je bil star tri leta, so z mamo in mlajšim bratcem šli obiskat sorodnike v Anglijo. Še preden so se vrnil, je Tolkienov oče, ki je zaradi službenih obveznosti ostal v Afriki, zbolel in umrl. Njegova družina se je potem preselila nazaj v Anglijo. Nekaj časa so živeli na podeželju v idiličnem kraju Evesham, pozneje pa so se preselili v vas Sarehole. Tolkienova mati Mabel je za svoja dva otoka kljub bornemu prihodku skrbela sama, saj so se je sorodniki zaradi njene spreobrnitve v katolicizem odrekli. Sinova je tudi sama izobraževala, vse dokler nista začela obiskovati šole. Ko se je Tolkien vpisal na šolo King Edward's, se je družina preselila v mestno središče Birminghama.

Leta 1904 je Tolkienova mama hudo zbolela in končala v bolnišnici. Ugotovili so, da boleha za sladkorno boleznijo, za katero v tistem času še ni bilo pravih zdravil. Tolkienova družina je preživela še zadnje idilično poletje na angleškem podeželju, in sicer v vasi Rednal v okraju Worcestershire. To angleško podeželje je kasneje služilo kot navdih za Šajersko v *Gospodarju prstanov*. Novembra istega leta, ko je bilo Tolkienu komaj dvanajst let, je njegova mama umrla.

Družinski prijatelj, duhovnik Francis Morgan, je bil določen za skrbnika obeh fantov. Tolkien in njegov brat Hillary sta nekaj čas živela pri teti v Birminghamu, kjer pa jima ni bilo preveč všeč, zato sta se kasneje preselila

v hišo Faulknerjevih, zakoncev, ki sta oddajala sobe. Ena od njenih najemnikov je bila Edith Bratt, lepo devetnajstletno dekle, v katero se je Tolkien kmalu zaljubil. Ker pa bi moral biti ravno v tistem času osredotočen na učenje, saj se je potegoval za štipendijo za študij na Oxfordu, mu je Morgan prepovedal, da bi se videval z njo. Tako se zaljubljenca nista smela videti kar tri leta, dokler ni Tolkien postal polnoleten. Vmes se je znova osredotočil na šolo. Sodeloval je v raznih klubih, kot je bil Tea Club, in v debatnem društvu, kjer je imel govore v grščini, gotščini in stari angleščini, saj se mu je zdela latinščina skoraj prelahka. Pri osemnajstih letih je začel pisati tudi poezijo (po mnenju H. Carpenterja ne preveč dobro). Kljub vsem dejavnostim je osvojil tudi delno štipendijo za Oxfordsko univerzo, kjer se je specializiral za jezikoslovje. Zadnji izpit je opravil leta 1915, eno leto po izbruhu prve svetovne vojne.

Marca 1916 se je Tolkien poročil z Edith. Junija istega leta je bil vpoklican v vojsko in napoten v bitko na Somi. Med vojno je izgubil dva izmed svojih najbližjih prijateljev. Sam je verjetno preživel le zato, ker je zaradi naporenega vojskovanja v strelskih jarkih zbolel za mrzlico in bil demobiliziran. Zatem je nekaj časa sodeloval pri pisanju Oxfordskega slovarja angleškega jezika. V tem času se je tudi resno lotil ustvarjanja vilinskih jezikov, ki jih je osnoval predvsem na finščini in valižanščini. Napisal je tudi slovar teh jezikov *A Middle English Vocabulary* in začel ustvarjati *Lost Tales*, izmišljeno zgodovino ljudi, vilincev in drugih bitij, ki jih je ustvaril, da bi ti jeziki imeli kontekst. Leta 1920 je začel predavati angleški jezik na Univerzi v Leedsu, pet let pozneje pa je dobil mesto profesorja anglosaškega jezika na Univerzi v Oxfordu.

Z Edith sta imela tri otroke, s katerimi so živeli v predmestju Oxforda. Po Tolkienovi upokojitvi leta 1959 sta se Tolkien in Edith preselila v Bournemouth, po ženini smrti leta 1971 pa se je Tolkien preselil nazaj v Oxford. Sam je umrl slabi dve leti pozneje, drugega septembra 1973, ko je bil star enainosemdeset let.

Poleg *Gospodarja prstanov* je Tolkienovo najbolj znano delo *Hobit ali Tja in spet nazaj*, ki je bil prvič izdan leta 1937. Napisal je tudi vrsto strokovnih

esejev in drugih akademskih del. Med najvplivnejšimi je bila izdaja njegovih predavanj *Beowulf: the Monsters and the Critics*. Tolkien je tudi prevedel in uredil nekaj del iz srednje angleščine, med njimi pesnitev *Sir Gawain and the Green Knight*. Med Tolkienovimi bolj znanimi deli so še *Drevo in list*, *Narn i hîn Húrin: Povest o Húrinovih otrocih*, *The Adventures of Tom Bombadil* ter *Smith of Wootton Major*. Po Tolkienovi smrti je njegov sin Christopher zbral in izdal več očetovih zgodb in nedokončanih besedil, med katerimi so verjetno najbolj znani *Silmarillion*, *Unfinished Tales of Númenor and Middle-earth* ter zgodovina Srednjega sveta v dvanajstih knjigah *History of Middle-earth*.

3.1.1 Vplivi na Tolkienovo ustvarjanje

Kot piše Darrell Schweitzer v enciklopediji *The Greenwood Encyclopedia of Science Fiction and Fantasy* (2005), je bila ena najpomembnejših preizkušenj v Tolkienovem življenju, ki je zaznamovala njegovo pisanje, prva svetovna vojna. Tolkien je pobegnil skoraj gotovi smrti v bitki na Somi le zato, ker je zbolel za mrzlico, zaradi česar so ga poslali nazaj v Anglijo. Vsi njegovi vojni tovariši so bili ubiti. V tem travmatičnem času, ko je bil v vojski, je Tolkien začel ustvarjati mitologijo, katere del je tudi *Gospodar prstanov*.

Pomembno so na Tolkienovo ustvarjanje vplivale tudi knjige, ki jih je bral. Kot vodilnega strokovnjaka na področju anglosaščine so Tolkiena vedno zanimali stari jeziki in miti. Užival je v branju religioznih, herojskih in mitoloških pesnitev v stari angleščini in stari norveščini. Ko je Humphrey Carpenter, avtor knjige *J. R. R. Tolkien: a Biography* (1977), obiskal pisatelja, je opazil, da so bile police v profesorjevi pisarni polne slovarjev, del s področja etimologije in filologije ter besedil v različnih starih jezikih, med drugim v stari in srednji angleščini ter stari norveščini.

Še eden od pomembnih dejavnikov, ki so vplivali na Tolkienovo ustvarjanje, je bilo krščanstvo. Njegov oče je umrl, ko je bil Tolkien star komaj tri leta, in brez očetovske figure sta se Tolkien in njegov brat močno navezala na svojo mamo, ki je bila goreče predana krščanstvu. Michael White verjame, da je

Tolkienova mati pomembno vplivala na njegov odnos do religije in posledično tudi na njegovo delo:

Tolkien je nedvomno povezoval svojo mater s katolicizmom. Videl jo je kot nekakšno mučenico, tako zaradi njene vere kot skrbi za blaginjo svojih sinov. Tolkien je pri dvanajstih letih videl med svojo materjo in vero močno povezavo. Od takrat naprej je bil predan katoličan [...] in ta predanost religiji je usmerjala tako njegovo življenje kot kariero ter tudi oblikovala temelje njegove mitologije ter pogosto vodila njegovo pero. (White 31)

Tudi Carpenter piše o pomembni vlogi, ki jo je krščanstvo imelo v Tolkienovem življenju. Po njegovem mnenju je religija nekako zapolnila praznino po smrti matere. »Uteha, ki jo je nudila vera, je bila tako čustvena kot duhovna« (Carpenter 50).

Zanimiv je tudi Tolkienov odnos do njegove žene. Tolkien je namreč nekako živel dvojno življenje. Na eni strani so bili njegova žena in otroci, na drugi pa moška družba. Ti dve plati življenja sta bili strogo ločeni. Že ko je študiral na Oxfordu, je Tolkien večino časa preživel v popolnoma moškem okolju, še posebno v tistih treh letih, ko ni smel imeti nobenega stika z Edith:

Veselih dogodkov in odkritij v naslednjih treh letih – in to so bila ključna leta za njegov razvoj, prav tako pomembna kot leta, ki jih je preživel z materjo – ni delil z Edith, ampak s pripadniki istega spola, tako da je začel povezovati moško družbo z mnogimi dobrimi platmi življenja. (Carpenter 68)

Tako je bilo deloma tudi zaradi strogih družbenih pravil tistega časa, saj se neporočeni fantje in dekleta niso smeli družiti brez nadzora. Takrat na Oxfordu ni študiralo veliko žensk, pa še tiste redke študentke so hodile na ločena predavanja. Tolkiena to sicer ni kaj dosti motilo, saj je užival v družbi svojih moških kolegov, s katerimi so ustanavljali različna društva in klube, v okviru katerih so pozno v noč pili pivo, kadili pipo in razglabljali o književnosti. Tudi kasneje je bil Tolkien dejaven v različnih literarnih

društvi. Verjetno najbolj znani so bili Inklingi, katerih član je bil tudi Tolkienov dober prijatelj C. S. Lewis.

Kljub takšnemu dvojnemu življenju pa je Edith pomembno vplivala na Tolkienovo portretiranje žensk v njegovih delih. Bila je navdih za Lúthien, najlepšo vilinko v Tolkienovi mitologiji, ki se je odpovedala nesmrtnosti zaradi ljubezni do umrljivega vojščaka Berena. Med prvo svetovno vojno, ko se je Tolkien vrnil iz Francije, sta šla z Edith na sprehod in zanj je plesala v gozdu, kot je Lúthien plesala za Berena. Več kot 50 let pozneje, ko je Edith novembra 1971 umrla, se je Tolkien v pismu sinu še vedno spominjal, kako je bila videti tistega dne, z vranje črnimi lasmi in svetlimi očmi. Tudi na nagrobniku na njunem skupnem grobu sta vgravirani imeni Beren in Lúthien.

Pisatelj Charles Moseley je zapisal, da je na Tolkienovo vizijo ljubezni in romance vplivalo to, kar je prebral, torej knjižna podoba romance:

Seveda na vsakogar vpliva to, kar prebere. Če cele dneve prebiraš knjige in pesmi o svetu, kjer se žensko časti in jo postavlja na piedestal in kjer so glavne moške vrline pogum, poštenost, čast in radodarnost, boš sčasoma tudi sam začel razmišljati v takem smislu. (citirano v White 56)

3.2 George R. R. Martin

George Raymond Richard Martin se je rodil 20. septembra leta 1948 v mestu Bayonne v New Jerseyju. Njegova družina je živela v majhni hiši, imeli pa niso niti avtomobila in nikoli niso šli na počitnice. Martin je zato kot otrok rad prebiral knjige o drugih krajih in časih. Najprej je bral stripe, potem je presedlal na znanstveno fantastiko in fantazijske knjige, med katerimi so bila tudi Tolkienova dela. Kmalu si je Martin začel izmišljati svoje zgodbe in jih prodajati drugim otrokom. V šoli je bil kapetan šahovskega moštva in tudi urednik šolskega glasila. Kasneje je študiral novinarstvo na Univerzi Northwestern v Illinoisu, kjer je leta 1971 diplomiral. V tem času so bile Združene države globoko vpletene v vojno v Vietnamu. Vendar pa je Martin

uveljavljajl pravico do ugovora vesti vojaški dolžnosti, tako da mu ni bilo potrebno služiti v vojski.

Ko je diplomiral, je nekaj časa čez vikende delal kot organizator šahovskih turnirjev, med tednom pa je še vedno pisal. Leta 1975 je dobil nagrado Hugo za svojo novelo *A Song for Lya*. V 70. letih je delal tudi kot učitelj, prostovoljec v programu proti revščini VISTA ter predavatelj angleščine in novinarstva na univerzi Clarke. Leta 1975 se je poročil z Gale Burnick, vendar sta se leta 1979 ločila. Istega leta je Martin postal poklicni pisatelj. Čez čas se je preselil v Hollywood, kjer je v 80. letih delal kot urednik televizijske nadaljevanke *Zona somraka* ter kot svetovalec in producent pri televizijski seriji *Lepotica in zver*. Kasneje je bil tudi svetovalec in scenarist pri HBO-jevi seriji *Igra prestolov*. Martin trenutno živi v Santa Feju v Novi Mehiki s svojo drugo ženo Parris McBride, s katero sta se poročila leta 2011. Rad potuje, piše blogge in obiskuje srečanja ljubiteljev znanstvene fantastike.

Poleg serije *Pesem ledu in ognja* je Martin napisal še nekaj romanov (med drugim *Dying of the Light*, *Windhaven*, *Fever Dream*, *The Armageddon Rag*, *Hunter's Run* in *The Ice Dragon*), kratkih zgodb (zbirke *A Song for Lya*, *Songs of Stars and Shadows*, *Sandkings*, *Songs the Dead Men Sing*) in novel (Vitez iz sedmih kraljestev, *The Skin Trade*, *The Princess and the Queen*, *The Rogue Prince*).

3.2.1 Vplivi na Martinovo ustvarjanje

Tako kot so Tolkienu zanimale stare mitologije, Martina zanima zgodovina. V *Pesmi ledu in ognja* lahko opazimo veliko podobnosti z resničnimi zgodovinskimi dogodki. Umor Jona Snega, ko ga tovariši iz Nočne straže zaradi nestrinjanja z njegovim vodenjem skupinsko zabodejo, spominja na smrt Julija Cezarja. Ogromen zid, ki varuje Sedem kraljestev, spominja na Hadrijanov zid, ki ga je Martin tudi sam obiskal. Prebivalci Železnih otokov so podobni Vikingom, medtem ko so dothraški jezdec verjetno osnovani na Mongolih. Bratovščina brez bander spominja na bratovščino Robina Hooda,

poročanje med brati in sestrami družine Targaryen pa spominja na podobno incestno prakso faraonov v starem Egiptu.

Glavni navdih za *Pesem ledu in ognja* je bila sicer vojna med belo in rdečo rožo, serija državljanskih vojn med letoma 1455 in 1485 v Angliji, ko sta se dinastiji Lancaster in York udarili za angleško krono. Obe strani sta bili sicer veji hiše Plantagenet in sta zahtevali prestol po liniji naslednikov kralja Edwarda III. Simbol hiše York je bila bela vrtnica, simbol hiše Lancaster pa rdeča.

V teh vojnah so imele pomembno vlogo tudi ženske. Gonilna sila na strani Lancastrov je bila Margareta Anžuska, ki je zanetila iskro, ki je sprožila državljanski konflikt, ko je leta 1455 sklicala veliki koncil in pri tem izključila frakcijo Yorkov. Pripravljena je bila storiti vse, da bi zagotovila krono svojemu sinu – od tega, da je osebno vodila vojske, do obglavljanja sovražnikov. Na drugi strani so Yorki najprej želeli kronati Richarda, vojvodo Yorškega, ki je bil razglašen za kraljevega namestnika, ko kralj Henrik zaradi duševnih težav ni mogel vladati. Margareta je vojvodo izgnala na Irsko in ga večkrat neuspešno poskušala dati likvidirati.

Pomembno vlogo v vojni med belo in rdečo rožo je imela tudi Elizabeta Woodville, meščanka nekraljevskega rodu, katere mož je bil ubit, ko se je bojeval na strani Lancastrov. Elizabeta je veljala za najlepšo žensko na britanskem otočju. Kralj Edward IV. se je poročil z njo, kljub temu da je zaradi tega izgubil glavne podpornike. Po Edwardovi smrti se je Elizabeta povezala z lady Margareto Beaufort, materjo Henrika Tudorja, ki je bil po liniji Lancastrov najbližji dedič za krono. Strinjali sta se, da se naj Henrik poroči z Elizabeto Yorško, hčerko Edwarda IV. in Elizabete, da bi tako še povečal svojo upravičenost do krone. Henrik je leta 1485 premagal Richarda in bil okronan kot kralj Henrik VII. Poročil se je z Elizabeto Yorško ter tako končno združil obe hiši.

Kot lahko opazimo, že imeni York in Lancaster nekoliko spominjata na priimka Stark in Lannister v *Pesmi ledu in ognja*. Podoben je tudi glavni zaplet, ki privede do državljanske vojne – boj vplivnih družin za krono -, pa spletke, izdajstva in politično dogovorjeni zakoni. Večina akterjev v vojni

med belo in rdečo rožo je bila pobitih, kakor tudi Martinovi junaki umirajo eden za drugim.

Martin je znan tudi po tem, da v *Pesem ledu in ognja* pogosto skriva namige na druge pisatelje ter celo svoje prijatelje in oboževalce. Takšen primer je lik Sama Tarlyja, Jonovega najboljšega prijatelja, ki tako po imenu kot nekaterih osebnostnih potezah spominja na Frodovega zvestega prijatelja in služabnika Sama Gamgeeja. Tolkien je sicer eden od Martinovih najljubših pisateljev. Ob obisku Slovenije je Martin povedal:

Ko sem bil še zelo mlad, sem prebral Tolkiena, ki je imel name izjemen vpliv, podobno seveda kot na vse avtorje fantazijske literature, ki so mu sledili, celo tiste, ki trdijo, da ga ne marajo. Mnogi, ki so pisali po Tolkienu, so posnemali nekatere elemente njegovega pisanja, vendar so po mojem mnenju to počeli slabo, saj jim pri tem ni uspelo ujeti veliko od tiste čarobnosti, skrivnostnosti in silovitosti, ki jo najdemo pri njem. Lahko bi torej rekli, da sem na neki način poskušal odgovoriti njim in pokazati, da ni treba, da je fantazijska literatura tako posnemajoča, otročja, ampak je lahko odrasla, sofisticirana in domiselna. (cit. v Cimprič, Preglau & Večko)

3.3 Zgodovinsko ozadje

Tolkien je začel pisati *Gospodarja prstanov* leta 1937, ko ga je njegov založnik Stanley Unwin prepričal, da napiše nadaljevanje *Hobita*. Martin je začel s pisanjem *Igre prestolov*, prve knjige *Pesmi ledu in ognja*, leta 1991. Med izidoma obeh del je minilo skoraj pol stoletja.

Shobha Ramaswamy je v svoji doktorski nalogi *Archetypes in Fantasy Fiction: A Study of J.R.R. Tolkien and J.K. Rowling* (2014) zapisala, da je bilo 20. stoletje doba velikih sprememb tako na družbenem, ekonomskem, političnem, znanstvenem kot gospodarskem področju. Dve svetovni vojni, ki sta sledili ena drugi v prvi polovici stoletja, sta imeli uničujoč vpliv na Anglijo. Na milijone mladih fantov je umrlo v strelskih jarkih. Tisti, ki so

preživali, so bili telesno in duševno zaznamovani. Med tistimi, ki so izkusili strahote bojišč prve svetovne vojne, je bil tudi J. R. R. Tolkien.

Trideseta leta dvajsetega stoletja je zaznamovala velika gospodarska kriza, ki je vodila v množično nezaposlenost. Zaradi revščine so v nekaterih državah vzniknili avtoritarni režimi, med njimi tudi tretji rajh v Nemčiji. Med množičnimi mediji je bil najpriljubljenejši radio, to pa je bil tudi čas, ko je začel oddajati BBC. Nastalo je nekaj klasičnih filmov, kot so *Sneguljčica in sedem palčkov*, *Čarovnik iz Oza* in *V vrtincu*. Založba Penguin je začela izdajati prve knjige z mehкими platnicami, zaradi česar je književnost postala dostopnejša množicam. Poleg Tolkienovega *Hobita* je bilo izdanih še nekaj drugih pomembnih knjižnih del, med drugim *Krasni novi svet* Aldousa Huxleyja in *O miših in ljudeh* Johna Steinbecka. Dva izmed najbolj prepoznavnih superjunakov, Batman in Superman, sta se prvič pojavila v stripih. Leta 1939 je izbruhnila druga svetovna vojna.

Tudi položaj žensk je bil v Tolkienovem času precej drugačen, kot je dandanes. Prva svetovna vojna je ponudila nova delovna mesta za ženske, ki so nadomestile mobilizirane moške, vendar pa so ženske te službe ponovno izgubile, ko so se preživali vojaki vrnili. V 30. letih prejšnjega stoletja je le desetina poročenih žensk delala, njihova plača pa je bila običajno dvakrat nižja od plače moških. Domača opravila, kot so čiščenje, pranje in kuhanje, so veljala za žensko delo. Ženske so dobile volilno pravico pod enakimi pogoji kot moški šele leta 1928, v 30. letih pa so se pojavile tudi nove električne naprave, kot so pralni stroji in sesalci, ki so gospodinjam olajšali delo. Med drugo svetovno vojno se je veliko žensk zaposlilo in tudi po koncu vojne ohranilo delovna mesta, vendar pa so bile za enako delo še vedno plačane manj kot moški.

Po drugi svetovni vojni so se Anglija in druge države počasi ponovno postavile na noge. Vendar pa je bil strah pred uničenjem še vedno prisoten, saj je v 50-ih letih izbruhnila hladna vojna. Kot piše Ramaswamyjeva, je tudi po razpadu Sovjetske zveze v zadnjem desetletju 20. stoletja nad človeštvom še vedno prežala nevarnost, saj so zalivske vojne, gospodarska kriza in terorizem še vedno ogrožali svetovni mir.

Martin je začel pisati *Pesem ledu in ognja* v 90-ih letih 20. stoletja. Patrick J. Kiger iz *National Geographic Channela* vidi 90-ta leta kot desetletje nepovezanih motivov brez prave skupne teme, ki bi jih povezovala. Zalivska vojna, odraščanje generacije x, nenadna priljubljenost tetoviranja, primer O. J. Simpsona, smrt princese Diane, filmi Quentina Tarantina so le nekateri izmed dogodkov, ki so zaznamovali to desetletje. Kurt Andersen iz *New York Timesa* po drugi strani opiše 90-ta leta kot odlično desetletje, za katerega sta bila značilni mir in obilje. Edina vojna, v katero so bili vpleteni Američani, je bila na Bližnjem vzhodu, ko so vojsko Sadama Husseina iz Kuvajta pregnali s kopensko akcijo, ki je trajala le 100 ur.

4. Fantazijska književnost

Kot piše Ramaswamy, ima fantazija korenine v mitu, vendar pa se je moderna fantazijska književnost začela oblikovati konec devetnajstega stoletja. V nemirnih letih dvajsetega stoletja, ki so bila zaznamovana z obema vojnama, se je pojavila vrsta travmatiziranih pisateljev, ki so se usmerili k fantazijskemu žanru, da bi našli odgovore na vprašanja o smislu in eksistenci. Eden izmed pisateljev je bil J. R. R. Tolkien, ki je, kot pravi Ramaswamy, tlakoval pot sodobni fantaziji, medtem ko *Gospodar prstanov* velja za mejnik v zgodovini fantazijske književnosti.

Tudi drugi kritiki so podobnega mnenja. Sandra L. Beckett v knjigi *Crossover Fiction: Global and Historical Perspectives* (2009) Tolkiena na primer označi za očeta sodobne fantazijske književnosti, ki je pomembno vplival na vzpostavitev fantazije kot priljubljenega literarnega žanra, ki briše meje med mladinsko književnostjo in književnostjo za odrasle. Beckettova meni, da so imela Tolkienova dela globok in trajen vpliv na žanr in vse pisatelje fantazije, ki so mu sledili (106).

4.1 Kaj je fantazija?

V knjigi *Modern Fantasy: Five Studies* (1975) lahko preberemo, da je fantazija fikcija, ki vzbuja čudenje ter vsebuje močan in nespremenljiv element nadnaravnega, ki postane umrljivim osebam v zgodbi oziroma bralcem vsaj deloma domač (Manlove 1). C. N. Manlove v uvodu knjige doda tudi citat E. F. Bleiberja: »Če bi me kdo vprašal, kaj pomeni izraz fantazija, bi moral priznati, da ne vem. [...] fantazija lahko različnim ljudem pomeni skoraj vse« (cit. v Manlove 1).

Podobno ohlapno definicijo fantazije lahko najdemo v enciklopediji *Encyclopedia of Fantasy* (1999), ki sta jo uredila John Clute in John Grant. Kot pišeta v uvodu, lahko termin fantazija pokriva celo vrsto besedil, filmov in vizualnih predstavitev. Alegorija, romanca, nadrealizem, magični realizem, satira, grozljivka – vse to in še več lahko spada pod fantazijo. Clute in Grant omenita tudi Briana Atteberyja, ki je fantazijo opisal kot

nejasno celoto, ki ji ne moremo določiti meja, lahko pa jo razumemo preko pomembnih del, ki jo najbolj predstavljajo. V uvodu enciklopedije urednika pojasnita še, da fantazijsko besedilo pripoveduje zgodbo, ki je nemogoča v naši realnosti oziroma svetu, kot ga dojemamo. Zgodba je postavljena v sekundarni svet in mogoča glede na pravila tega sveta. V jedru fantazije je torej zgodba, saj jo pripovedujejo tudi najbolj nadrealistična fantazijska besedila.

Ena najpomembnejših značilnosti fantazije je sekundarni svet. Kot pojasni Tolkienov sin Christopher v dokumentarcu *J. R. R. T: A Film Portrait of J.R.R. Tolkien* (1996), je sekundarni svet tisti svet, ki obstaja le v našem umu. Ne moremo ga videti ali najti. V tem svetu lahko naletimo na nenavadna bitja – tako lepa in plemenita kot ostudna in strašljiva – ter na nenavadne kraje in dogodke. Vendar pa so le-ti ne glede na svojo nenavadnost v sekundarnem svetu resnični in o njihovem obstoju ne gre dvomiti.

Tudi pri podzvrsteh fantazije je nekaj nejasnosti. *Pesem ledu in ognja* je navadno opisana kot epska fantazija, *Gospodar prstanov* pa kot epska visoka fantazija, vendar pa se za ti dve deli pojavljata tudi oznaki herojska in žanrska fantazija, saj so nekateri izmed teh izrazov medsebojno zamenljivi ali pa jih različni avtorji različno definirajo. V enciklopediji *The Greenwood Encyclopedia of Science Fiction and Fantasy* (2005) je herojska fantazija definirana kot

zgodba s herojskimi temami v nadnaravnem, imaginarnem svetu. [...] Razlikovati jo moramo od ožje oblike meča in čarovnije. [...] Zgodbe o divjakih, ki se z mečem borijo proti čarovnikom – na primer *Konan barbar* Roberta E. Howarda, utelešenje meča in čarovnije – nedvomno spadajo v herojsko fantazijo, vendar pa je herojska fantazija lahko več kot to. (379)

Kot piše v omenjeni enciklopediji (380), knjige herojske fantazije običajno izhajajo v nizih, postavljene so v nezgodovinski svet, v njih pa nastopajo osebe modre krvi. Glavni junak je lahko navidezno nepomembna, ne ravno impresivna oseba, ki pa se na koncu izkaže za bolj herojsko kot silaki z

mečem. Lahko je arhetipski skriti junak, ki tekom zgodbe odkrije svojo posebno identiteto. Takšni junaki so na primer Tolkienovi hobiti.

Visoka fantazija ima podobno definicijo. Sestavlja jo zgolj fikcija, docela postavljena v sekundarne svetove (za razliko od nižje fantazije, ki je postavljena v primarni svet), opraviti pa ima z vprašanji, ki se tičejo usode teh svetov (Clute & Grant 466). Podobno velja za epsko fantazijo, ki je definirana kot »vsaka fantazijska zgodba, napisana v velikem obsegu, ki se ukvarja z osnovanjem ali dokončno in trajno obrambo dežele« (Clute & Grant 319).

Encyclopedia of Fantasy označi Tolkiena za najpomembnejšega avtorja fantazije 20. stoletja, *Gospodarja prstanov* pa za najvplivnejši fantazijski roman, ki je bil kadarkoli napisan (Clute & Grant 951). Dandanes fantazijski žanr ni več priljubljen zgolj med bralci, ampak si je pridobil spoštovanje tudi v akademskem svetu. Kot je George R. R. Martin povedal v intervjuju za *Vanity Fair*, je v današnjem času manj predsodkov glede fantazijske in žanrske literature na splošno kot pa v petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja. Na nekaterih fakultetah imajo predavanja, posvečena le fantaziji, nekatere fantazijske knjige pa so osvojile prestižne knjižne nagrade.

4.2 Arhetipi v fantazijski književnosti

Protagonisti fantazijske književnosti, tako moški kot ženske, navadno ustrezajo določenim vzorcem ali arhetipom. Spletni *Slovar slovenskega knjižnega jezika* definira arhetip kot praobliko oziroma temelj, vzrok vsega, kar je, medtem ko v *Macmillan English Dictionary* (2002) piše, da je arhetip »tipični primer določenega tipa osebe ali stvari« (60). Spletni slovar *Oxford Dictionary of English* ponuja več razlag. Za to nalogo je najbolj relevantna definicija, ki arhetip opiše kot »ponavljajoči se simbol ali motiv v književnosti, umetnosti ali mitologiji«. V svoji doktorski nalogi *Archetypes in Fantasy Fiction: A Study of J.R.R. Tolkien and J.K. Rowling* (2014), Shobha Ramaswamy zapiše, da je arhetip

univerzalni simbol, ki v bralcu vzbuja globoke in včasih nezavedne odzive. V knjižnem pomenu so arhetipi podobe in vzorci, ki se v književnosti ponavljajo zaradi njihove tesne povezanosti z osnovnimi potrebami in željami ljudi. (Ramaswamy)

Ramaswamyjeva pri tem doda tudi citat M. H. Abramsa:

V literarni kritiki termin arhetip označuje ponavljajoče se pripovedne vzorce, dejanja, karakterne tipe, teme in podobe, ki jih lahko prepoznamo v celi vrsti knjižnih del, pa tudi v mitih, sanjah in celo družbenih ritualih. (cit. v Ramaswamy)

Besedo arhetip je sicer populariziral švicarski psihoanalitik Carl Jung. Le-ta je dejal, da arhetipi »niso podedovane ideje, ampak mentalno izraženi instinkti, oblike in ne vsebine« ter da je »vsak arhetip spodoben nenehnega razvoja in spreminjanja« (cit. v Luzyte 11). V *Oxford Dictionary of English* še lahko preberemo, da je po jungovski teoriji arhetip »primitivna mentalna podoba, podedovana od najzgodnejših človeških prednikov, ki naj bi bila prisotna v kolektivnem nezavednem«.

Ramaswamyjeva v svoji študiji razlaga, da kolektivno nezavedno oblikujejo sile dednosti. Nahaja se pod ravnjo osebnega nezavednega oziroma podzavesti in je duševna dediščina naših prednikov, ki si jo deli vse človeštvo. Kolektivno nezavedno ni neposredno dostopno, izraža pa se skozi arhetipske karakterje in vzorce. Ti vzorci se pojavljajo v vseh kulturah kot miti. Jung teoretizira, da ko se arhetip pojavi v kolektivni psihi neke skupine, se bodo podobe njegove energije pojavili v zgodbah in mitih te skupine (Ramaswamy).

Ramaswamyjeva piše, da arhetipi niso le podedovane ideje, ki se prenašajo iz generacije v generacijo. Arhetipi so predispozicije, zaradi katerih se podobno odzivamo na določene dražljaje in ki povezujejo posameznika z drugimi ljudmi. Ramaswamyjeva teoretizira, da je razlog za uspeh mnogih literarnih del zaslužna prav nezavedna aktivacija arhetipskih podob:

Arhetipske podobe se obudijo, ko zanje pojavi potreba v družbi. Sodobni človek potrebuje varnost religije in vero v nadnaravne sile, da bi lahko dosegel notranjo harmonijo. Soočen je s spreminjanjem in izginjanjem vrednot, zaradi česar tolažbo išče v literaturi. (Ramaswamy)

V fantazijski književnosti se pogosto pojavljajo določene arhetipske situacije, kot so junaška naloga, obredi prehoda ter izguba nedolžnosti. Arhetip se lahko pojavi tudi kot tema, na primer kot boj med svetlobo in temo oziroma med dobrim in zlom. Obstajajo tudi močni arhetipski simboli, na primer voda in sonce, ter arhetipski liki. Po Jungu so glavni arhetipski liki modri starec, senca, otrok, mati, anima in animus (Ramaswamy). Fantazijski junak torej na svoji poti srečuje osebe, ki jih lahko uvrstimo v prepoznavne kategorije. Zanj poskrbi zemeljska mati, navdih dobi pri sveti materi, včasih pa naleti tudi na grozno mater. Vmes lahko reši princeso in dobi nekaj nasvetov od modrega starca. Tudi nekateri liki v *Gospodarju prstanov* in *Pesmi ledu in ognja* ustrezajo določenim arhetipskim vlogam. Določen karakter lahko sicer ustreza več kot enemu arhetipu ali pa prehaja iz enega arhetipa v drugega.

Kot piše Ramaswamyjeva, arhetipski kritiki raziskujejo literaturo z namenom, da bi odkrili obstoj univerzalnih modelov. Vsi se pri razlaganju arhetipov sicer ne osredotočajo na teorijo kolektivnega nezavednega. Kanadski kritik Northrop Frye na primer meni, da so arhetipi »razumljivi zaradi tega, ker so znani velikemu številu ljudi znotraj določene kulture« (cit. v Ramaswamy). Frye se osredotoča na ponavljajoče se podobe in pripovedne vzorce v literaturi. Nekateri arhetipski kritiki so svoje polje zanimanja razširili tudi na feministično kritiko in raziskujejo mite o matriarhatu, na primer te v zvezi z arhetipsko materjo boginjo (Ramaswamy).

Tudi Brian Atteberry piše o kolektivnem nezavednem, in sicer v članku *Fantasy as Mode, Genre, Formula*:

Nekateri od ikoničnih znakov v fantaziji izhajajo iz sanj in vizij posameznega avtorja. Vendar pa fantastika ni omejena na vpogled v individualno psiho. Prva fantastična literatura je bila

kolektivna, njene simbole pa so si delile cele kulture. Čeprav so bili motivi tradicionalnih ustnih pripovedi verjetno plod domišljije posameznih pripovedovalcev, pa so jih izbrale, spremenile in ponovno spojile generacije naslednjih pripovedovalcev, od katerih je moral vsak zadovoljiti svoje občinstvo. Zaradi tega so zgodbe predstavljale želje in percepcije določene skupine. [...] Jung zato govori o kolektivnem nezavednem, kot da bi si človeštvo delilo eno samo psiho. (Atteberry 300).

Atteberry dodaja, da je lahko »zanašanje na tradicionalne motive preprost način, kako zagotoviti odziv bralca na fantastiko« (Atteberry 301). Morda je to razlog, da sodobni pisci fantazije pogosto uporabljajo strukture in motive iz tradicionalnih ustnih besedil. Ramaswamyjeva meni, da široka uporaba mitoloških podob in simbolizma ter prevladovanje elementa nadnaravnega kažeta na močno prisotnost arhetipa v fantazijski književnosti, s tem pa lahko tudi razložimo privlačnost in veliko priljubljenost tega žanra.

4.3 Portretiranje žensk v fantazijski književnosti

V članku *The Representation of Women in Fantasy: What's the Problem*, ki ga je spisala za feministično spletno stran Bad Reputation, si britanska pisateljica fantazije Juliet E. McKenna zastavlja vprašanje: »Kralji in principi, čarodeji in junaki – ali ne gre pri fantaziji le za to?« Kot smo ugotovili v enem od prejšnjih poglavij te naloge, vsaj herojska fantazija res govori predvsem o junakih, ki so pogosto kraljevske krvi in se bojujejo proti silam zla v nadnaravnem svetu. Čeprav ni definirano, ali naj bodo junaki moškega ali ženskega spola, pa se zdi, da je večina fantazijskih junakov moških. McKenna našteje nekaj junakov epskih zgodb, kot so Ahil, Odisej, Beowulf, Arthur, Konan in Aragorn. Pisateljica opazuje, da se v teh zgodbah sicer pojavljajo tudi ženske, na primer Helena, Penelopa, Guinevere in Galadriel, vendar pa so liki, ki poganjajo zgodbo, večinoma moški. Po mnenju McKennove se tako kaže tradicionalni vidik tega žanra, ki v veliki meri odraža zgodovino, saj so bile vse do nekaj zadnjih desetletij ženske podvržene nadvladi moških. Če se je zgodovina v Tolkienovem času, kot

pravi McKenna, ukvarjala samo z veličastnimi dejanji (belopolnih) moških, kar je odražalo viktorijanski pogled na moško avtoriteto in odgovornost, pa so zdaj drugi časi, v katerih se prepoznava tudi vloga žensk v zgodovini:

S prvim pojavom ženskih študij v šestdesetih letih se je pojavilo tudi veliko študij, ki so raziskovale vlogo žensk v vseh plasteh družbe. Vpliv in pomen žensk sta zdaj jasna, navkljub temu da sta bili ženskam krateni tako finančna kot politična moč. [...] Zgodovinsko gledano zdaj vemo, da so bile ženske le redko definirane samo glede na njihov odnos z moškimi, kot je toliko ženskih likov v fantazijski književnosti. Ženske so res lahko žene, matere ali ljubice, mile ali zlobne, vendar pa to gotovo ni vse, kar so lahko. Fantazijska književnost bi morala odražati sodobne zgodovinske raziskave in ne razmišljanja, ki je zastaralo že pred petdesetimi leti. (McKenna)

Po mnenju McKennove torej ni več nobenega razloga, da bi ženski liki v fantazijski književnosti ostali pasivni. Pomen ženske se ne bi smel določati glede na to, s kom bo spala ali za koga bo hranila svoje devištvo, fantazijske zgodbe pa tudi ne bi smele namigovati, da se prava sreča skriva v pokornosti, podrejanju in nudenju opore moškim. McKenna v svojem članku poudarja, kako pomembna in vplivna je fantazijska književnost, zato si želi zgodb, v katerih bodo moški in ženski liki enako pomembni in bodo lahko kar najbolje izkoristili svoje talente in sposobnosti, njihov spol pa bo pomemben le takrat, ko gre za takšne dejavnike, kot je na primer fizična moč.

5. Sekundarna svetova: Srednji svet in Zahodnje

Kot smo videli v prejšnjem poglavju, je ena od glavnih značilnosti fantazijske književnosti, vsaj visoke fantazije, izmišljeni sekundarni svet. Jakob J. Kenda v *Fantazijski književnosti* (2009) piše, da je sekundarni svet posebne vrste znotrajliterarna resničnost:

Kot takšna ima vsekakor tudi poteze t.i. primarnega sveta, torej sveta vsakdanje stvarnosti – liki sekundarnega npr. prav tako kot ljudje v primarnem lahko jedo, dihajo, prav tako jih lahko zebe ipd. A ob tem je sekundarni svet povsem avtonomna kreacija avtorja, katere stvaritve ni treba 'opravičevati', tj. tako ali drugače utemeljevati v resničnosti, kot je bilo v navadi pred Tolkienom: Carrollova Alica je svoje fantazijske dogodivščine doživela zgolj v sanjah, [...] Milnov Christopher Robin očitno srečuje Puja in druge svoje igrače v svetu otroške igre itd. (Kenda 58)

Nekateri kritiki menijo, da je Tolkienov najpomembnejši prispevek k razvoju žanra ravno v tem, da svojega sekundarnega sveta ni več opravičeval preko posrednih povezav z resničnostjo, kot so na primer sanje. Vendar pa Kenda opozarja, da je bil *Gospodar prstanov* vsaj v Tolkienovih očeh vendarle nekoliko 'opravičen', saj je njegovo dogajanje postavil v davno preteklost našega stvarnega sveta:

Čeprav se je celo zemeljska podoba od dogajalnega časa *Gospodarja prstanov* temeljito spremenila, se dogajanje romana odvija v prelomnih trenutkih ob koncu t. i. tretje dobe, tej pa sledi četrta, ki je začetek sodobnosti v smislu, da se z njo prične primat človeka (in dokončen umik starejših bitij, kot so npr. vilinci). (Kenda 59)

Kot piše Kenda, so šele nekatera kasnejša dela dokončno uveljavila avtonomni sekundarni svet, ki z našim svetom nima nikakršne časovne ali prostorske povezave (59). Pri tem lahko omenimo sekundarni svet v *Pesmi ledu in ognja*, ki je eden takšnih avtonomnih sekundarnih svetov, saj je od

našega popolnoma ločen, avtor torej na noben način ne opravičuje njegovega obstoja.

Kenda meni, da je najpomembnejši vidik *Gospodarja prstanov* izrazito povečana kompleksnost znotrajliterarne fantazijske resničnosti v primerjavi s prejšnjimi fantazijskimi deli drugih avtorjev (60). Kot piše Samo Skralovnik v uvodu knjige Devina Browna *Hobit, neizrečeno krščansko sporočilo* (2013), je Tolkienov literarni svet spleten iz številnih pisateljevih interesov in hobijev:

ljubezni do starodavnih jezikov in nordijske mitologije ter preprostih užtkov, ki jih ima rad tako on kot hobiti: vrtov, dreves, ročno obdelanih polj, dobre in preproste hrane, okrašenih plaščev, gob in preprostega smisla za humor -, ki so desetletja počasi rastle in se razvijali v domišljijško podobo, dokler le-ta ni dosegla kompleksnosti zunaj dosega običajnega bralca. (cit. v Brown 10)

Kot razlaga Skralovnik, ima Tolkienov domišljijški svet svojo lastno zgodovino, »do zapletenosti podrobno in vsestransko obdelano. Njegova razumna bitja imajo svoje lastne jezike, pisave, vladarske rodbine, slavne prednike in junake« (cit. v Brown 10).

Ko govorimo o kompleksnosti Tolkienovega sekundarnega sveta, velja omeniti, da se je Tolkien ustvarjanja tako obširne in zapletene resničnosti lotil, ker je želel Angliji priskrbeti novo mitologijo. Kot piše Kenda, je Tolkien menil, da je prava mitologija Angležem manjkala zaradi normanizacije Anglije, ki se je odvijala od bitke pri Hastingsu leta 1066. Tolkien je sam govoril o pojmu mitopoeia oziroma mitopoesis, ki naj bi označeval »literarne stvaritve, ki so nastale iz zgledevanja pri mitoloških besedilih« (Kenda 55). Kenda pri tem opozarja, da Tolkienu vendarle ni uspelo dokončno spisati dela, s katerim bi dosegel najvišji cilj takšne mitopoesis, torej novo mitologijo. Tolkien je ta cilj poskušal doseči s *Silmarillionom*, ki pa mu ga do konca življenja ni uspelo dokončati:

Ostal je v fragmentih, ki so resda izjemno dragoceni ljubiteljem, saj prinašajo tako zelene podatke o globljem kontekstu Srednjega sveta, a takšne fragmente je Tolkienov sin Christopher po avtorjevi smrti sestavil v spis, ki se po svoji literarni vrednosti ne more uvrščati v sam vrh žanra fantazije. (Kenda 57)

Gospodar prstanov in njegov Srednji svet sta tako le del načrtovane širše mitologije. Srednji svet se na primer nahaja na Ardi, o stvarjenju katere lahko več izvemo iz *Silmarilliona* in drugih nedokončanih del, ki so bila izdana po Tolkienovi smrti, prav tako o nekaterih bitjih in dogodkih, ki so v *Gospodarju prstanov* le omenjeni. Da *Gospodar prstanov* prikazuje le del širše zastavljene zgodovine, je vidno tudi zaradi dodatkov na koncu romana, ki podrobno opisujejo rodbine oseb, ki nastopajo v zgodbi.

Srednji svet *Gospodarja prstanov* sicer poseljujejo različna bitja. Nekatere, kot so hobiti in entje, je Tolkien ustvaril na novo. Znana je zgodba, kako je med duhamornim ocenjevanjem študentskih testov naletel na prazen list in nanj napisal besedo hobit, za katero si ni znal pojasniti, kako se je spomnil. Potem si je želel izvedeti kaj več o hobitih in nastala je povest *Hobit ali Tja in spet nazaj*, ki so ji sledile še druge zgodbe.

Za nekatera druga bitja pa je Tolkien navdih poiskal v različnih starih mitologijah, s katerimi se je ukvarjal. Eno od bitij, ki se pojavlja v *Gospodarju prstanov*, je na primer varg (v angleščini warg). Kot razlaga Tom Shippey v Tolkienovi biografiji *J. R. R. Tolkien: Author of the Century*, se v stari norveščini pojavlja beseda vargr, ki lahko označuje tako volka kot izobčenca. Podobna beseda, wearh, se pojavlja v stari angleščini in prav tako označuje izobčenca. Še ena staroangleška beseda, awyrgan, pa pomeni 'zadaviti' ali 'pogristi do smrti'. Shippey meni, da je Tolkien povezal vse te pomene in tako ustvaril svoje varge, torej inteligentne in zlobne volkove (Shippey 31).

Vargi se pojavljajo tudi v Martinovem Zahodnjem, vendar pa ima tu beseda drugačen pomen. Pri Martinu so vargi namreč tisti ljudje, ki se lahko vživijo v določeno žival in jo tudi obvladujejo. Nekateri od Starkov imajo na primer

takšno vez s svojimi krvovolki. Tudi nekatera druga nadnaravna bitja, ki se pojavijo pri obeh avtorjih, so nekoliko spremenjena. Čarovniki, kot je Gandalf, imajo v *Gospodarju prstanov* nesporno moč čaranja. V *Pesmi ledu in ognja* pa ima na primer Melisandra določene nadnaravne sposobnosti, vendar se pri tem za večji učinek zanaša tudi na raznorazne trike, s katerimi naredi vtis na navadne smrtnike, pri svojih videnjih pa je odvisna od boga, ki mu služi.

Martin je sicer svoj sekundarni svet v intervjuju za *Buklo* ob obisku Slovenije tudi sam primerjal s Tolkienovim:

Tolkien je bil svetovno priznan filolog, strokovnjak za jezike, ki je porabil leta, da je razvil jezike vilincev, škratov in podobno. Ob tem, ko je razvijal vse tiste rodovnike in zgodovino, so njegove zgodbe nastale skoraj kot postranski, naključen proizvod. [...] Veliko bralcev tako misli, da so vsi pisci, ki sledijo Tolkienovi tradiciji, podobni tudi v tem. Saj veste, kako pravijo, da se tri četrtine ledene gore skriva pod površjem? Vidimo torej delček nad površino, pod katero se skriva gmota ledu – to je Tolkien. Imate zgodbo, če pa nato preberete še vse dodatke in zgodovino Srednjega sveta, naletite pod površino na ogromno ledeno goro. Pri meni in večini drugih fantazijskih avtorjev pa imate majhen kos ledu, ki pluje na splavu. Poskušamo vas sicer prepričati, da se pod površjem skriva ogromna ledena gora, v resnici pa tam ni ničesar. (cit. v Cimprič, Preglau, Večko)

Glede na to, da je tudi Martinov sekundarni svet precej široko zastavljen, se z njegovimi besedami ne moremo čisto strinjati. Tudi knjige *Pesmi ledu in ognja* za lažje razumevanje vsebujejo zemljevide ter dodatke, kjer so razložene rodbine in kratka zgodovina posameznih hiš. V zgodbi so večkrat – podobno kot v *Gospodarju prstanov* – omenjeni zgodovinski dogodki in osebe tega sveta. Tudi v slovenščini so pod naslovom *Vitez iz sedmih kraljestev* izšle tri krajše zgodbe, postavljene v čas pred dogajanjem v *Pesmi ledu in ognja*. Navsezadnje v Martinovi sagi nastopa že več tisoč

različnih oseb, kompleksnost njegovega dela pa je verjetno tudi eden od razlogov, da pisatelj vsako novo knjigo piše več let in mu serije doslej še ni uspelo zaključiti.

6. Vprašanje dobrega in zla

V poglavju o fantazijski književnosti smo videli, da ima visoka fantazija opravka z vprašanji, ki se tičejo usode sekundarnih svetov, medtem ko se epska fantazija ukvarja z osnovanjem ali dokončno in trajno obrambo dežele. V *Gospodarju prstanov* grožnjo Srednjemu svetu predstavljata Sauron in Saruman ter njuni podložniki, v *Pesmi ledu in ognja* pa Zahodnjemu grozijo Beli hodci s svojo vojsko neživcev. Oboji so prikazani kot čisto zlo, ki ogroža svet, kakršen je.

Kot piše Ramaswamyjeva, pisce fantastike privlači univerzalni konflikt med dobrim in zlom. Nasprotje med silami dobrega in zla je osrednja tema tudi v *Gospodarju prstanov*. Arhetipski zlobnež je povezan s temo, sterilnostjo in smrtjo, s čimer predstavlja nasprotje junaku, ki predstavlja svetlobo, plodnost in življenje (Ramaswamy). Ramaswamyjeva osrednjega antagonista *Gospodarja prstanov* Saurona poveže z arhetipskimi kategorijami padlega angela, temnega očeta in sence.

V *The Encyclopedia of Fantasy* je zapisano, da si Temni vladar (ki ga predstavlja Sauron) želi zavladata svetu in tako predstavlja parodijo bogovom (Clute & Grant 250). Običajno je Temni vladar v preteklosti že bil premagan, vendar pa ne popolnoma uničen. Nekaj časa miruje, potem pa se znova prebudi. Temni vladarji so običajno povezani z religijskimi ali političnimi vprašanji, ki skrbijo bralce v času nastanka dela. Sauron naj bi tako posebej lastnosti diktatorjev v 30. letih (Clute & Grant 250). Tolkien sam je sicer izrecno zanikal, da bi bil *Gospodar prstanov* alegorija za svetovno vojno, atomsko bombo ali karkoli drugega, in zatrdil, da tudi orki nikakor ne predstavljajo nemških vojakov (Schweitzer 1151).

V zgoraj omenjeni enciklopediji je zapisano tudi, da so Temni vladarji pogosto presenetljivo neumni. Zlo naj ne bi bilo zmožno razumeti dobrega, kot je dobro zla. Sauron tako ni sposoben uganiti, da bo bratovščina poskušala Prstan uničiti, ne pa ga uporabiti proti njemu (Clute & Grant 250).

V *Pesmi ledu in ognja* v doslej izdanih knjigah še ni antagonista, ki bi igral tako pomembno vlogo kot Sauron in bi ga lahko označili kot Temnega vladarja. Glede na to, da v pomembnejših elementih nadaljevanka *Igra*

prestolov sledi Martinovim načrtom za prihodnje knjige, pa lahko domnevamo, da bo tudi v knjigah pomembno vlogo antagonistu imel kralj Belih hodcev s svojo vojsko neživcev. Za zdaj Beli hodci za večino ljudi na Zahodnjem predstavljajo le oddaljeno grožnjo, njihove žrtve pa so večinoma divježi za Zidom ter člani Nočne straže, medtem ko večino prebivalcev Zahodnjega ogrožajo predvsem drugi ljudje in vojne, ki divjajo na tem kontinentu.

Zanimivo je, da Martin, ki sam v vojni ni bil udeležen in živi v času relativnega miru, grozote vojne opisuje precej bolj nazorno in brutalno kot Tolkien, ki je svojo mitologijo ustvarjal v času, ko sta divjali obe svetovni vojni, v katerih je bil kot vojak tudi sam udeležen. Uboji otrok, sadistično mučenje in požiganje so v *Pesmi ledu in ognja* pogost prizor:

Tywin Lannister ni bedak. Sedi lepo na varnem za obzidjem Harrendvora, gosti svoje goste z našo letino, česar pa se ne polasti, to nam požge. Gregor ni edini pes, ki ga je izpustil. Na pohodu je ser Amory Lorch, pa neki mečenudnik iz Qohorja, ki človeka raje pohabi, kakor pa da bi ga ubil. Videl sem, kaj tadvu puščata za sabo. Cele vasi, spremenjene v bakle, ženske posiljene in pohabljene, otroci poklani, puščeni nepokopani, tako da privabijo volkove in divje pse ... (Martin, *Spopad kraljev* 114)

Martin se je služenju vojaškega roka v Vietnamu izognil zaradi ugovora vesti. Vendar pa je v intervjuju z Jessico Salter povedal, da se nima za pacifista:

Vojna iz ljudi izvabi tako najboljše kot najslabše. V preteklosti je književnost vojno slavila, medtem ko je hipijevska generacija v 70. letih pisala o njenih grdih plateh. Mislim, da je resnica v obeh pogledih. (cit. v Salter)

Če se Martin osredotoča predvsem na posledice, ki jih vojna pušča na ljudeh, pa Tolkien kot veliko nevarnost prevlade zla prikazuje tudi opustošenje zemlje. Dežele, ki jim vladata Sauron in Saruman, so uničene,

drevesa posekana, voda onesnažena. Ogrožena je celo idilična Šajerska, ki pa ji hobiti povrnejo plodnost. Pisatelj z opisovanjem uničene narave po mnenju nekaterih kritikov prikazuje tako nevarnosti vojne kot učinke industrijske revolucije (Clute & Grant 250).

6.1 Vera, usoda in religija

Pogled na dobro in zlo je vsaj pri Tolkienu verjetno povezan tudi z njegovim globokim krščanskim prepričanjem. Tolkien je o svoji veri zapisal: »Kristjan sem in seveda bo to, kar pišem, izhajalo iz tega bistvenega stališča« (cit. v Brown 12). V enem od pisem je Tolkien zapisal tudi:

Gospodar prstanov je seveda v svojem bistvu religiozno in katoliško delo: sprva nezavedno, a med popravljanjem tudi zavestno. Zaradi tega v imaginarni svet nisem vključil oziroma sem iz njega izključil vse, kar bi lahko namigovalo na religijo, kulte ali verske prakse. Religiozni element je namreč vpleten že v samo zgodbo in simbolizem. (cit. v Haas)

V knjigi *Hobit, neizrečeno krščansko sporočilo* (2013) Devin Brown razglablja o krščanstvu v Tolkienovih delih in pri tem izpostavlja termina sreča in usoda. Kadarkoli se znajdejo v na videz brezizhodnem položaju, hobite in druge junake reši nepričakovan zasuk zgodbe. Brown meni, da niso vedno znova rešeni le zaradi gole sreče, ampak da za tem stoji neka večja sila, kljub temu da krščanski bog v teh zgodbah ni nikoli neposredno omenjen.

Včasih pa je omenjena usoda. Galadriel tako reče Frodu, ko se v Lothlórienu pogovarjata o Sauronu in Prstanu: »Ali zdaj vidiš, da k nam prihajaš kot znanilec Usode? Kajti če ti ne uspe, potem bomo vsi stali popolnoma razkriti pred Sovražnikom« (Tolkien, *Gospodar prstanov I* 385). O nekakšni usodi oziroma višjem namenu govori tudi Gandalf, ko s Frodom na začetku romana razglabljata o tem, kako je Veliki prstan prišel v njegove roke:

Za tem pa je bilo na delu še nekaj drugega, nekaj, kar je delovalo mimo vsake zamisli Prstanovega stvarnika. Povem ti lahko samo to, da je bilo Bilbu *namenjeno*, da najde Prstan, in da tega *ni* določil njegov stvarnik. In v tem primeru je bil *namenjen* tudi tebi. To pa je lahko ohrabrujoča misel. (Tolkien, *Gospodar prstanov* I 67)

Ta skrivnostna Usoda je na strani tistih, ki ravnajo usmiljeno, torej v skladu s krščanskimi vrednotami. Ko Frodo vzklikne: »Obžalujem, da Bilbo te podle kreature ni zabodel, ko je imel priložnost,« mu Gandalf odgovori:

Obžaluješ! Prav Obžalovanje je bilo tisto, ki je zaustavilo njegovo roko. Obžalovanje in Usmiljenje, da ne udari brez potrebe. In za to, Frodo, je bil bogato nagrajen. Prepričan bodi, da se ga samo zaradi tega, ker je svoje lastništvo nad Prstanom začel z obžalovanjem, zlo skorajda ni dotaknilo. (Tolkien, *Gospodar prstanov* I 70)

In res prav Gollum na koncu nenamerno poskrbi, da je Edini prstan uničen. Samo Skralovnik pojasnjuje, da vojna za Prstan

ni bila dobljena v velikih bitkah in z orožjem, temveč pod Meglenim gorovjem, ko se je Bilbo odločil, da bo ravnal sočutno in usmiljeno ter ohranil Golúma pri življenju. Hobiti, miroljubna krotka bitja Srednjega sveta, vznemirjajo posvete vélikih in krojijo usodo mnogih, kajti »prvi bodo zadnji in zadnji prvi« (Mr 10,31). (cit. v Brown 11)

Na prvi pogled je videti, da je pri Martinu odnos do religije oziroma vere ravno nasproten kot pri Tolkienu. Medtem ko v *Gospodarju prstanov* religija ni neposredno omenjena v obliki verskih obredov in molitev, kljub temu pa se avtorjev odnos do vere kaže posredno v obliki »dobrim« junakom naklonjene usode, so v *Pesmi ledu in ognja* prisotni neposredni opisi različnih religioznih obredov. Večina ljudi v Sedmerih kraljestvih verjame v Sedmere bogove. Ti so Oče, Mati, Vojščak, Kovač, Devica, Starka in Tujec, ki pa vsi skupaj predstavljajo enega boga z več obrazi. Na Železnih otokih

častijo Utopljenega boga, za katerega je Martin navdih verjetno dobil pri pisatelju Lovecraftu. Na Vzhodnjem nekateri častijo R'hllorja oziroma Gospodarja luči. Na severu pa molijo k starim bogovom v obliki dreves. Sedmeri so po organiziranosti podobni Rimskokatoliški Cerkvi. Duhovniki te vere se imenujejo septniki, obstajajo pa tudi septnice. Veliki septnik spominja na papeža v Rimskokatoliški Cerkvi. Bolj radikalni in asketski septniki se imenujejo beraški bratje. Na primeru Sedmerih lahko vidimo družbeno kritičnost avtorja, morda pa le zgodovinski pristop, saj Martin podrobno opisuje tudi skorumpiranost in dvojna merila nekaterih pomembnejših septnikov.

Glede na to, da protagonisti umirajo eden za drugim in na videz popolnoma naključno, ni videti, da bi jim bila usoda oziroma višja sila kaj posebno naklonjena. Ali vendarle? Martinova knjižna saga še ni zaključena, vendar lahko glede na HBO-jevo televizijsko priredbo - ki v najpomembnejših zasukih sledi Martinovim napotkom -, domnevamo, da bo Jon Sneg še naprej igral pomembno vlogo. V seriji Jon kot poveljnik Nočne straže umre in potem s pomočjo Melisandre, služabnice R'hllorja, vstane od mrtvih.² Mogoče torej neka višja sila tudi v *Pesmi ledu in ognja* le poskrbi za tiste, ki lahko rešijo svet pred zlom.

6.2 Karakterizacija likov

Ko gre za karakterizacijo, je videti, da so liki pri Tolkienu prikazani precej bolj črno belo kot pri Martinu. Vseskozi je jasno, kdo je na »pravi« in kdo na napačni strani. Saurona kot glavnega antagonistista določa le zlo, povezano s slo po oblasti. Orki so stvori, ki se pobijajo celo med sabo. Tisti, ki so že na začetku prikazani kot zli, takšni tudi ostanejo, in tudi tisti, ki pripadajo silam dobrega, ne prestopijo na drugo stran. Tudi Sarumana je želja po oblasti pokvarila že pred začetkom dogajanja v *Gospodarju prstanov*. Če kdo od bratovščine stori kaj spornega, je to prej posledica kvarnega vpliva Prstana

² Vstajanje od mrtvih sicer v *Pesmi ledu in ognja* ni nič posebnega – poleg Jona sta doslej od mrtvih vstala še [Beric Dondarrion](#), eden od vitezov, ter Catelyn Stark. Slednja se sicer ni preobrazila v krščansko bitje, ki bi odpuščalo grehe. Njen glavni motiv je maščevanje za tragedijo njene družine, pri čemer kratko potegnejo tudi nedolžni.

kot česa drugega. Boromir sicer napade Froda, da bi pridobil Prstan, vendar pa je njegov motiv za to dejanje na nek način razumljiv, ker si želi rešiti svoje rojstno mesto Gondor. Pred smrtjo pa se tako ali tako pokesa. Frodo se sicer na koncu ne zmore ločiti od Prstana in ga uničiti, vendar je tudi to posledica Prstanove moči. Tej se ne more nihče zares upreti, saj se niti Gandalf niti Galadriel ali Aragorn ne upajo preizkusiti kot Prstanovi nosilci. Razlika je le, da se mu eni lahko upirajo dlje časa. Še najbolj dvoumno bitje v zgodbi je Gollum, za katerega večino časa ni jasno, na kateri strani je, saj deluje kot razcepljena osebnost – po eni strani želi ustreči Frodu, po drugi strani pa je pripravljen iti preko trupel, da bi znova dobil Prstan. Slednja stran prevlada, vendar pa lahko bralec do Golluma vendarle čuti empatijo. Konec koncev je bil, preden ga je Prstan zasužnjil, tudi Gollum le navaden hobit.

V dokumentarcu *Middle-Earth's Secrets: Tolkien's Lord of the Rings - The Two Towers* (2003) se je Humphrey Carpenter odzval na kritike, da Tolkienovim karakterjem primanjkuje globine in razvoja. Carpenter pojasnjuje, da Tolkien ne uporablja enakih tehnik kot večina romanopiscev dvajsetega stoletja, s katerimi bi prikazoval psihologijo in razvoj karakterjev. Tolkien namreč ni poskušal napisati sodobnega romana dvajsetega stoletja, saj je bil globoko zatopljen v književnost srednjega veka, ki jo je analiziral kot akademik in občudoval kot bralec. Kot pravi Carpenter, je Tolkien svoje like raje predstavil preko njihovih dejanj.

Osebe v *Pesmi ledu in ognja* so prikazane bolj tridimenzionalno. Martinu pri tem pomaga način pripovedovanja, saj je zgodba prikazana z zornega kota več oseb. Tako lahko razumemo njihove motive za določena dejanja in o nekem liku tekom zgodbe popolnoma spremenimo mnenje. V prvi knjigi, ko vidimo dogajanje skozi oči dečka Brana, ne moremo za Jaimeja in Cersei Lannister imeti nobenega razumevanja, saj imata incestno razmerje in da bi ga prikrila, Jaime pahne Brana skozi okno, zaradi česar ta izgubi spomin in ne more več hoditi. V očeh drugih je Jaime Kraljemorec, ki je lastnega kralja zabodel v hrbet. Vendar v kasnejših knjigah, ko dogajanje spremljamo skozi njegove oči, vidimo, da je kralja ubil, ker je le-ta hotel s pomočjo eksplozivne ognjice v zrak vreči cel Kraljevi pristanek s prebivalci vred. Brana je verjetno

čez okno potisnil tudi zato, da bi zaščitil svoje tri otroke, ki bi bili v nevarnosti, če bi se razvedelo, da so sad incesta. Jaime se tekom zgodbe tudi karakterno razvije in s pomočjo Brienne najde izgubljeno čast, tako da je v zadnji knjigi predstavljen kot precej drugačna oseba kot na začetku.

Tudi Cerseina dejanja dobijo neko ozadje, ko vidimo njeno razmišljanje. V njej je prisotna močna želja po oblasti (čeprav nima Velikega prstana), ki pa je povezana s frustracijami zaradi patriarhalne družbe, ki ji ne ponuja enakih možnosti kot moškim članom njene družine. Do oblasti lahko pride le tako, da vlada preko svojih sinov. Da bi zaščitila sebe in svojo družino, je pripravljena iti preko trupel. Ker se zaradi neke prerokbe počuti ogrožena od svojega brata Tyriona, razpiše nagrado na njegovo glavo in se ne ozira na to, da posledično glave izgubijo številni nedolžni pritlikavci in otroci. Da ne bi njeni lastni otroci izgubili prestola, naroči poboje vseh nezakonskih otrok svojega umrlega moža, kralja Roberta. Cersei je torej kljub vpogledu v njeno notranjost še vedno predstavljena kot brezobzirna spletkarka, vendar pa lahko vsaj vidimo, kaj jo je do tega pripeljalo.

Novinarka Jessica Salter je v intervjuju za *Telegraph* omenila prepričljivost Martinovih karakterjev, predvsem žensk, in pisatelja vprašala, kako se lahko na primer vživi v svoje najstniške like. Martin je odgovoril:

Resda nisem nikoli bil osemletno dekle, vendar pa nikoli nisem bil niti izgnana princesa, pritlikavec ali pankrt. Sem preprosto človek in zato ustvarjam človeške karakterje. [...] Naj bodo ženskega ali moškega spola, jaz verjamem v slikanje likov v vseh odtenkih sive. Vsi liki morajo imeti napake, dobre in slabe strani, saj to vidim. Resda gre za fantazijo, vendar pa morajo karakterji vseeno biti resnični.

Prav zaradi te kompleksnosti likov je Martin deležen pohval. Caroline Spector na primer opaža, kako Martin v *Pesmi ledu in ognja* sicer vzpostavi konvencionalne srednjeveške fantazijske arhetipe, vendar pa jih potem tudi ovrže, pogosto tako, da razkrije njihovo manj lepo stran. Če je vitez običajno predstavljen kot mož poguma in časti, Martin spodkoplje to podobo s

suroveži, kot je Sandor Clegane. Če naj bi bile ženske krepostne, nedolžne in nemočne, potem pisatelj bralcu predstavi Cersei Lannister (Spector 98).

7. Arhetipski junak

Kot piše Ramaswamyjeva v študiji *Archetypes in Fantasy Fiction: A Study of J. R. R. Tolkien and J. K. Rowling*, se je fantazija vedno osredotočala na junake, herojski ideali pa so bili vir navdiha in motivacije za ljudi. Pogum, modrost, domoljubje, radodarnost, prijaznost in pripravljenost samožrtvovanja so odlike, ki so pri junakih univerzalno občudovane. Junaki pa odražajo tudi naravo kulture, iz katere izhajajo. Ahil si je tako prizadeval za čast in veličino. Duhovne odlike so bile junaku dodane pozneje v srednjeveški romanci. V dobi viteštva se je je poudarjala zaščita šibkih in nemočnih. Milton je dal veljavo krščanskim vrednotam, kot so skromnost, ubogljivost in moralna moč. V dvajsetem stoletju je junak lahko postal tudi običajen človek, pojavil pa se je tudi koncept anti-junaka. (Ramaswamy)

Fantazijski junaki ustrezajo nekaterim arhetipskim vzorcem, kot je "junak sirota". Takšen je bil na primer kralj Arthur, ki so ga vzgajali krušni starši. Arhetip sirote se lahko pokrije z arhetipom izgubljenega princa ali skritega vladarja. Slednjega vzgajajo na skrivaj, da ga ne bi našli sovražniki. Že Jezusa v Novi zavezi na primer skrijejo pred Herodom, da ga ne bi mogel ubiti kot druge novorojence. Joseph Campbell pravi, da mora junak, ki mu je usojena veličina, preživeti težko otroštvo, v katerem je njegov status junaka pozabljen (cit. v Ramaswamy). Tipično junakovo poslanstvo je reševanje sveta ali pa vsaj skupnosti, ki ji pripada, pred silami zla. Junak je pogosto zaznamovan že ob rojstvu kot "izbranec" z določeno prerokbo. (Ramaswamy)

7.1 Frodo in Aragorn v Gospodarju prstanov

Kot piše Ramaswamyjeva, je v zgodbi več junakov, vendar pa se Tolkien osredotoča predvsem na Froda in Aragorna. Aragorn je junak s skritimi močmi, Frodo pa svoj uspeh dolguje zunanji silam. Medtem ko Aragorn tako rekoč nima pomanjkljivosti, ima Frodo bolj človeške lastnosti. Je mali človek, v katerem se lahko vsakdo prepozna. Na začetku je Frodo tipičen hobit, ki deluje nekoliko otroško in nedolžno. Ker je sirota, zanj skrbi starejši sorodnik Bilbo. Aragorn pa je tipični junak iz romanc, ki je večji od življenja,

voditelj, bojevnik, ljubimec in zdravilec. Po mnenju Ramaswamyjeve je glavni protagonist Frodo, saj ima bralec večji vpogled v njegovo notranjost. Navkljub navidezni običajnosti je izbran, da uniči Prstan, medtem ko je Aragorn določen, da mu pri tem pomaga. Za razliko od tradicionalnih junakov Frodo dvomi vase, ko mu je zaupana naloga. Njegovo oklevanje pa ni znak strahopetnosti, temveč realistične ocene svojih zmožnosti in okoliščin. Gandalf, ki ima posebnja arhetip modrega starca, Froda in druge v trenutkih obupa spodbuja:

To ni obup, kajti obupajo lahko samo tisti, ki ne vidijo drugega kot konec. Mi ga ne. (Tolkien, *Gospodar prstanov I* 285).

Ramaswamyjeva piše, da ima Frodova zgodba tudi elemente Kristusove skušnjave in trpljenja. Kristus nosi križ, Frodo pa Prstan. Ta ga venomer mami, naj si ga nadene, Frodo se včasih vda skušnjavi, čeprav le takrat, ko je v nevarnosti. Tudi Frodov težak vzpon na Goro pogube spominja na Jezusovo križanje. Le zaradi Samove pomoči mu uspe doseči krater vulkana (Sam Gamgee sicer ustreza arhetipu junakovega prijatelja oziroma zvestega tovariša). Po uničenju Prstana Frodo doživi preobrazbo. Ko se s hobiti vrnejo na Šajersko, z vsiljivci, ki so med njihovo odsotnostjo zavzeli njihov dom, Frodo govori z mirnim, samozavestnim tonom viteškega junaka. Do Sarumana pokaže krščansko usmiljenje in odpuščanje, ko ga ta napade. Zaradi rane, ki jo je dobil med izpolnjevanjem naloge, pa si Frodo nikoli povsem ne opomore, zato mora z Gandalfom in vilini odpluti v Sivi pristan. Šajersko je sicer pomagal rešiti, vendar ne zase, ampak za druge.

Za razliko od Froda je Aragorn rojen, da bi postal kralj. Kot potomec Isildurja je namreč upravičen do prestola kraljestva Gondor. Aragorn spominja na tradicionalnega junaka viteške romance: je visok, dostojanstven, prijazen, potrpežljiv in moder. Obenem je tudi odličen bojevnik in navdihujoč voditelj, ki je tako telesno kot duševno močan. Za razliko od hobitov, s katerimi se je z lažje poistovetiti, je Aragorn idealni junak iz srednjeveških časov, ki ga lahko bralci občudujejo, ampak od daleč, saj v zgodbi ni predstavljena njegova notranjost. Aragorn je tudi arhetipski vitez, ki svoje viteštvo izkazuje skozi pripravljenost služenja drugim in večkrat dokaže svoje junaštvo, med

drugim takrat, ko gre s svojo maloštevilno vojsko izzvat Saurona, da bi ga tako zamotil in bi lahko Frodo medtem vrgel Prstan v vulkan. (Ramaswamy)

Ker kot Postopač sprva skriva svojo identiteto kralja Gondorja, Aragorn ustreza arhetipu skritega vladarja ali kralja v izgnanstvu. Gandalf sicer v pismu hobitom na začetku romana namigne na njegovo pravo identiteto, ko zapiše:

Ni vse zlato, kar se sveti, / in vsi, ki vandrajo, se ne morejo izgubiti. / Iz pepela se bo vzpela ognjena sila, / iz senc se bo nova svetloba rodila, / nekoč zlomljeni meč bo ponovno skovan / in tisti brez krone bo za kralja imenovan. (Tolkien, *Gospodar prstanov* / 184)

Vidimo torej, da ima Aragorn poseben meč, na katerega se nanaša prerokba. Rezilo, ki je bilo zlomljeno, bo ponovno skovano in s tem se bo tudi njegovo kraljestvo, Gondor, dvignilo iz pepela in ponovno zaživel v slavi.

Tudi Aragorn je sirota, za katerega skrbi vilinski lord Elrond, v čigar hčerko, nesmrtno princeso Arwen, se Aragorn zaljubi. Elrond, ki poroki svoje hčerke s smrtnikom, zaradi katerega bi se ta morala odpovedati nesmrtnosti, ni najbolj naklonjen, kot pogoj za izpolnitev ljubezni med njima postavi Aragornovo osvojitve prestola Gondorja. Čeprav bi Aragorn na videz najlažje prišel do tega cilja, če bi si prisvojil Prstan, kar bi lahko z lahkoto storil, pa ni videti, da bi imel kakšne posebne težave zatreti to skušnjava. Kot piše Kenda, se Aragorn namreč zaveda, »da je prstan zlo, ki bi spridilo še tako dobre naklepe, zato takšno skušnjava obvlada in ga ne moti nikdar več« (183).

V Hišah ozdravljenja vidimo, da ima Aragorn tudi sposobnost zdravljenja s polaganjem rok, s čimer spominja na Jezusa. Kenda zapiše, da tako dobesedno izpolni staro izročilo, da je roka kralja roka zdravilca, »kar za Aragorna velja tudi v metaforičnem pomenu, saj njegove politične poteze po vzponu na oblast zdravijo mnoge stare rane« (188).

7.2 Jon Sneg v Pesmi ledu in ognja

V *Pesmi ledu in ognja* se pojavlja več likov, ki bi lahko ustrezali vzorcem arhetipskega junaka, vendar pa jih večina prej ko slej umre nasilne smrti. Takšna sta na primer Ned Stark in njegov sin Robb Stark. Videti je, da bo najpomembnejšo vlogo med moškimi junaki igral Jon Sneg. Ta odrašča pri družini Stark kot pankrt Neda Starka, vendar pa lahko zaradi namigov v knjigah domnevamo, da je v resnici skrivni sin Rhaegarja Targaryena in Lyanne Stark, Ned pa skriva njegovo pravo identiteto, da bi ga zaščitil pred besom kralja Roberta Baratheona. Ker sta Lyanna kot Rhaegar mrtva, Jon tako kot Aragorn in Frodo ustreza arhetipu sirote, zaradi skrivanja prave identitete pa tudi arhetipoma izgubljenega princa in skritega vladarja. Obstaja namreč prerokba, ki pravi:

V staroveških knjigah Asshaija je pisano, da pride po dolgem poletju dan, ko bodo zvezde zakrvavele in bo na svet legla težka mrzla sapa temote. V tej strašni uri se bo našel vojščak, ki bo iz ognja izvlekel goreč meč. In ta meč bo Prinašalec luči, Rdeči meč junakov, in kdor ga prime v roko, bo vdrugo prišli Azor Ahai, in temota bo zbežala pred njim. (Martin, *Spopad kraljev* 141)

Zima prihaja in Zahodnje ogrožajo Beli hodci na severu. Prebivalci Sedmerih kraljestev torej potrebujejo junaka, ki jih bo rešil:

Prebujajo se starodavne sile. Sence so se zganile. Vek čudes in grozot je pred vrati, vek za bogove in junake. (Martin, *Vranja Gostija* 17)

Ker serija knjig še ni dokončana, ne moremo zagotovo vedeti, ali je Jon Sneg res na novo vstali Azor Ahai, vendar pa več namigov kaže na to. Ko poskuša svečenica Melisandra v plamenih videti Azorja Ahaija, se ji v ognju kaže le Sneg. Tako kot Aragornov meč ima tudi Jonov meč poseben pomen. Skovan je iz valyrijskega jekla, s katerim se lahko bori proti Belim hodcem, ki jim navadni meči niso kos.

Podobno kot Aragorn je tudi Jon dober bojevnik, ki poskuša zaščititi šibke in nemočne, med drugim tudi divježe onkraj Zidu, na katere prebivalci Sedmerih kraljestev gledajo zviška oziroma se jih bojijo. Podobno kot Frodu mu ob strani stoji zvesti tovariš, ki mu je prav tako ime Sam. Z njegovo pomočjo Jon postane poveljnik Nočne straže. Ker se nekaterim pripadnikom Nočne straže zdi, da se je s tem, ko svoje može spravlja v nevarnost, da bi rešil divježe pred Belimi hodci, izneveril svojemu poslanstvu, ga skupinsko zabodejo. S tem se konča zadnja izdana knjiga v seriji. Vendar pa je v nadaljevanju *Igra prestolov*, ki je prehitela knjige, na katerih temelji, Jon v Kristusovi maniri ponovno vstal od mrtvih, tako da lahko domnevamo, da se bo tako zgodilo tudi v knjigah. Jon bi tako lahko kot na novo rojeni Azor Ahai vodil obrambo Zahodnjega pred silami zla, ki pretijo s severa, in rešil svet pred pogubo.

8. Portretiranje žensk v obravnavanih delih

Ko gre za Tolkienova dela, kritike pogosto zmoti pomanjkanje močnih ženskih karakterjev. V članku *Women in Fantasy Fiction and Film* lahko na primer preberemo, da so v *Gospodarju prstanov* ambicije predstavljene kot nekaj slabega, zato se jim ženske odpovejo, kar je v skladu z duhom tedanjega časa. Nekateri kritiki pa sicer menijo nasprotno. Laura Norris na primer v članku *The Virgin Mary in The Lord of the Rings* piše, da tako knjige kot film upodabljajo dve od najmočnejših žensk v fikciji; Éowyn in Galadriel. Čeprav ne potujeta z bratovščino v Mordor, pa bi bilo samo potovanje in uničenje Prstana po mnenju Norrisove nemogoče brez njune pomoči.

Tudi Martinovo portretiranje žensk je deležno mešanih odzivov, tako med akademiki kot med bralci. Nekateri pisatelja hvalijo zaradi tridimenzionalnih, prepričljivih ženskih karakterjev, medtem ko druge motijo prikazi spolnega nasilja v knjigah, še več negativnih odzivov pa je deležna po mnenju mnogih pretirana in neutemeljena golota ženskih likov v HBO-jevi televizijski adaptaciji. Ameriški akademik Myles McNutt si je izmislil celo nov izraz, "sexposition", ki se nanaša na izpostavljenost igralk v seriji.

Ena od tistih, ki Martina zagovarjajo, je Caroline Spector. Le-ta v članku *Power and Feminism in Westeros* (2012), teoretizira, da primeri spolnih napadov v Martinovih knjigah in pomanjkanje žensk na pozicijah moči niso odraz pomanjkanja feministične perspektive. Ko avtor na primer piše o posilstvih, to ne pomeni nujno, da takšno vedenje opravičuje ali le izkorišča to temo (Spector 169). Spectrova pojasnjuje tudi, da je lahko moč tako politična kot osebna. Dostop do politične moči ženskam omogoča enak vpliv na družbo, kot ga imajo moški. Osebna moč pa pomeni, da lahko ženske same sprejemajo odločitve o svojem življenju, pa naj bo to, s kom se bodo poročile, da lahko same privolijo ali zavrnejo spolne odnose ali pa si izberejo življenje, kakršno si sam želijo živeti (Spector 98). V *Pesmi ledu in ognja* lahko vidimo, kako tako moške kot ženske zatira obstoječa oblast.

Tudi v članku *Women in Fantasy Fiction and Film* lahko preberemo podobno mnenje. Martina nekateri v pop kulturi obtožujejo seksizma in prikazovanja

posilstev in zlorab žensk. Vendar pa Martin posilstvo prikazuje kot nekaj nasilnega in grozljivega, kar pa je bilo v vojnem času pogosto. S tem po mnenju avtorjev članka osvetljuje nesrečno realnost neenakih družbenih struktur in vojnih zločinov, ki jih večina javnosti pogosto spregleda. Tudi sam Martin je svoje knjige zagovarjal z argumentom, da zgolj prikazujejo realnost, ki jo veliko žensk preživlja v vojnem času. Pri tem, kot lahko beremo v članku, pisatelj bralcem ponuja močne ženske like, kot sta na primer Daenerys, ki poskuša s pomočjo svojih zmajev ustvariti idealno, svobodno družbo, in Cersei, ki poskuša svoje politične ambicije uresničiti tako, da vlada preko svojih sinov.

Takšen pogled je v skladu z mnenjem McKennove, ki piše, da mora prikazovanje žensk v fantaziji vključevati tudi ženske, ki so zatirane in podrejene, tako da s tem bralce opomni, zakaj so se naše babice in matere borile za volilno pravico in se zavzemale za enakopravnost. S tem pisatelj opominja tudi na ženske po svetu, ki so jim pravice še vedno okrnjene zaradi določenih kulturnih prepričanj ali revščine. Pri tem je zanimivo, kot omenja Jessica Salter v intervjuju z Martinom za *Telegraph*, da so kljub razvpitemu in necenzuriranemu prikazovanju spolnosti in nasilja ženske navdušene nad Martinovo epsko fantazijo, tako nad knjigami kot televizijsko serijo, saj je več kot polovica Martinovih oboževalcev ženskega spola. Novinarka domneva, da je tako zaradi prepričljivih, tridimenzionalnih likov, saj ženski liki niso prikazani zgolj kot angeli ali demoni.

8.1 Galadriel kot modra ženska

Kot piše Ramaswamyjeva v *Archetypes in Fantasy Fiction: A Study of J. R. R. Tolkien and J. K. Rowling*, Galadriel iz *Gospodarja prstanov* ustreza arhetipu modre ženske, ki je ženska različica arhetipa modrega starca, katerega uteleša Gandalf. Eden od primerov modre ženske iz mitov je Atena, grška boginja modrosti in vojne. Galadriel je v *Gospodarju prstanov* predstavljena kot lepa, modra in močna ženska. Vlada vilinski deželi Lothlórien, ki jo ščiti z močjo svojega vilinskega prstana Nenyë. S pomočjo svojega čudežnega zrcala lahko vidi drobce preteklosti, sedanosti in

prihodnosti. Ko bratovščina prispe v Lothlórien, Galadriel »preišče njihova srca« (Ramaswamy). Člani bratovščine se počutijo, kot bi jim brala misli in ponudila tisto, kar si najbolj želijo, vendar pa lahko dobijo le, če zapustijo misijo in se vrnejo domov. Ramaswamyjeva razloži, da Galadriel kot materinska figura tako preizkuša njihovo odločenost in vztrajnost ter jim pomaga razumeti same sebe. Tako jih pripravi na nevarnosti, s katerimi bodo soočeni na svoji poti. Galadriel je tudi sama na preizkušnji, ko je Frodo ponudi Prstan, vendar pa premaga skušnjavo, da bi ga posedovala. Ve namreč, da bi jo Prstan sčasoma zaslužnil, četudi bi ga vzela z dobrimi nameni. Galadriel Froda in ostale kasneje obdari z dragocenimi darovi, ki jim pomagajo na njihovi poti.

Določene osebe lahko ustrezajo več arhetipom ali prehajajo iz enega arhetipa v drugega, kar velja tudi za Galadriel. Le-ta ustreza tudi arhetipu boginje, ki jo mitolog Joseph Campbell v *Junaku tisočerih obrazov (The Hero with a Thousand Faces, 1949)* opiše kot »najvišji primer lepote, odgovor na vse želje, cilj zemeljskega in nezemeljskega iskanja vsakega junaka« (cit. v Ramaswamy).

8.2 Galadriel in Daenerys kot sveti materi

Po Jungu je mati simbolično utelešenje lastnosti, kot so zaščita, skrb, sočutje, rodnost in plodnost. Obstaja več različic arhetipa matere, na primer sveta mati ali anima, zemeljska mati in grozna mati (Ramaswamy). Galadriel poleg zgoraj omenjenih arhetipov posebej tudi sveto mater ali animo. Kot razlaga Ramaswamyjeva, je lahko simbol anime vsaka ženska figura, ki izkazuje nenavadno pomembnost ali moč. Pred prihodom njegove izbranke je anima glavnega junaka običajno njegova mati. Oblika, ki jo anima zavzame, pa ni zemeljska mati, ampak sveta mati, bitje duhovne lepote, inkarnacija navdiha in duhovne izpolnitve. Jung figuro anime označi kot vilinsko (Ramaswamy).

Galadriel glavnemu protagonistu Fordu pomaga tako, da mu podari fiolo svetlobe, ki ga kasneje večkrat reši iz nevarnih položajev. Kot piše Ramaswamyjeva, je Frodo čistega srca in spominja na otroka. V katoliški

tradiciji pa se, kot piše Stratford Caldecott, »duh otroškosti in nedolžnosti še posebno navezuje na blaženo Devico Marijo« (cit. v Ramaswamy). Ramaswamyjeva verjame, da se ta vidik odraža v posebni skrbi, ki jo lady Galadriel namenja Frodu.

Ko člani bratovščine prispejo v Lothlórien, Aragorn takole opiše Galadriel: »V njej in v tej deželi ni zla, razen če ga človek sam prinese s seboj« (Tolkien, *Gospodar prstanov I* 378). Vendar pa ima anima tako pozitivno kot negativno stran (Ramaswamy). V skladu s tem arhetipom tudi Galadriel razkrije, da lahko ima tudi temno stran. Ko ji Frodo ponudi Veliki prstan, mu Galadriel odgovori:

Ne zanikam, da si je moje srce močno želelo vprašati, kaj ponujaš. Dolgo vrsto let sem tehtala, kaj vse bi lahko storila, če bi Veliki prstan prišel v moje roke. [...] In sedaj se je naposled pojavil. Prstan bi mi dal prostovoljno! Na mesto Temnega gospodarja bi postavil Kraljico. In jaz ne bom temna, temveč lepa in grozljiva kot jutro in noč! Čudovita kot morje in sonce in sneg na gorah! Strašna kot nevihta in strele! Močnejša od temeljev sveta. Vsi me bodo ljubili in se me bali! (Tolkien, *Gospodar prstanov I*, 385)

Tolkien nato opiše, kako se njena podoba spremeni:

Dvignila je roko in z njenega prstana je švignila močna svetloba, ki je osvetlila samo njo, vse drugo pa je pustila v temi. Ko je tako stala pred Frodom, je bila videti neizmerno visoka in njene lepote ni bilo moč vzdržati; bila je grozljiva in moral si jo oboževati. (Tolkien, *Gospodar prstanov I*, 386)

Vendar pa se Galadriel ne vda skušnjavi, da bi sprejela Prstan, in tako znova prevzame svojo običajno podobo:

Nato ji je roka omahnila, svetloba je izginila, in nenadoma se je zopet zasmejala in glej! Skrčila se je: postala je vitka vila, oblečena v preprosto belino, in njen glas je bil žameten in žalosten. »Prestala sem preskus,« je rekla. »Moja moč se bo

zmanjšala in odšla bom na zahod ter ostala Galadriel.«
(Tolkien, *Gospodar prstanov I*, 386)

Z zavrnitvijo Prstana Galadriel ne žrtvuje le potencialne moči in prevlade nad celim Srednjim svetom, ampak tudi svojo deželo Lothlórien in udobno življenje vilinov. Uničenje Velikega prstana namreč pomeni tudi izgubo njenega vilinskega prstana Nenye, zaradi česar bodo morali vsi vilinci zapustiti Srednji svet in odpluti na Zahod. Ramaswamyjeva vidi Galadrielino pripravljenost, da se odpove moči, kot krščansko lastnost in bolj tradicionalno, religiozno izbiro zavrnitve nižjih vidikov svoje osebnosti. Sooči se s 'Senco' in jo premaga. Galadrielina skušnjava je tako po mnenju Ramaswamyjeve primer kombinacije jungovskih vplivov in Tolkienovega krščanskega nazora. Tolkien je tudi sam menil, da sta na lik Galadriel vplivala krščanstvo ter razmišljanje o Mariji. Vilinsko kraljico je poimenoval »neomadeževana, saj ni zagrešila nobenega zlega dejanja« (Ramaswamy).

Rasa Luzyte v nalogi *A Theology Of Mary: The Non-Christian Myth Of Mary, The Shadow Of Mary And An Individual Connection To The Divine Self Through Mary* (2013) razlaga, da se »arhetip božanske ženske izraža, ne glede na to kako prikrito, v tem trenutku v religiozni zgodovini zahodnega sveta v figuri Device Marije« (Luzyte 7). Vendar pa je po Luzyteju »tradicionalna krščanska podoba Marije ostala brez Sence³ in postala preveč idealistična« (Luzyte 9). Ker se Galadriel ne vda skušnjavi, lahko rečemo, da ustreza krščanskemu, idealističnemu arhetipu Marije.

Ramaswamyjeva torej meni, da je Tolkien Galadriel dal lastnosti Device Marije. Ko Froda in njegovega zvestega tovariša Sama obkrožata tema in nevarnost, se Sam spomni na Galadriel. Ramaswamyjeva zato tudi Sama vidi kot simboličnega sina Galadriel v vlogi Svete Matere. Galadriel tudi Sama obdari in sicer s posebno zemljo, s katero lahko Sam po vrnitvi na Šajersko ozdravi uničeno pokrajino in ji povrne plodnost.

³ Po Jungu Senca pomeni negativno stran osebnosti, v kateri so tisti vidiki osebnosti, ki niso kulturno sprejemljivi in se jih ne zavedamo ali pa se jih nočemo zavedati. Takšni vidiki so na primer nemoč, sram, brezobzirnost ali krivda. Ti vidiki so lahko tudi pozitivni, na primer neizraženi talenti in ustvarjalnost. Senca je kolektivna, ko kultura nekatere lastnosti dojema kot slabe in jih potlači, zaradi česar se potem pojavijo v mitičnih zgodbah. Marijina Senca je na primer prisotna v nekaterih legendah in pravljicah. (Luzyte 8)

Lik, ki v *Pesmi ledu in ognja* najbolj spominja na Galadriel in arhetip svete matere, je Daenerys, ena od zadnjih pripadnikov dinastije Targaryen. Ko jo spoznamo v prvi knjigi, je Dany pohlevno, prijazno dekletce, ki živi v stalnem strahu pred svojim bratom Viserysom, ki je edini član družine, ki ji je še ostal. Na zahtevo brata se mora Dany poročiti s Khalom Drogom, poglavarjem enega od khalasarjev, vendar pa ta poroka zanjo pomeni preobrat. Inteligentna, kot je, se hitro nauči jezika divjih Dothrakov in prilagodi življenju v khalasarju. Na svojo stran pridobi tudi svojega moža in tako doseže neodvisnost od svojega nasilnega brata ter se prelevi v močno in samozavestno žensko. Vendar pa nikoli ne pozabi, kako se je počutila kot zlorabljen sirota, zato ohrani sočutje do ljudi v stiski. Pozneje, ko poveljuje lastni vojski in osvaja mesta, jo množice obožujejo, saj je lepa in karizmatična vladarica, ki ima poleg tega še tri zmaje.

Čeprav zaradi uroka črne magije, ki ga je nanjo zaradi maščevalnosti priklicala ena od žrtev nasilja Drogovega khalasarja, Daenerys ne more imeti svojih otrok, pa jo imajo za mater sužnji, ki jih je osvobodila. Zanje je odrešenica. Tako kot Galadriel zato tudi Daenerys v nekaterih pogledih spominja na krščansko Devico Marijo in ustreza arhetipu Svete Matere. Vendar pa ima Daenerys tudi svojo temno stran, svojo »Senco«. Lahko je neusmiljena, kar se pokaže takrat, ko kaznuje lastnike sužnjev, tako da jih da križati. Kot njen brat Viserys tudi Daenerys verjame, da ima zaradi svojega porekla pravico in dolžnost, da zavlada Sedmerim kraljestvom. Vendar pa se mora naučiti, da dobri nameni niso vedno dovolj za uspešno vladanje.

8.3 Éowyn in Brienne kot bojevnici

Najbolj jasno definicijo bojevnice oziroma tako imenovane Shieldmaiden v angleščini nam ponuja Wikipedia na strani z istim naslovom. Shieldmaiden je bila v nordijski folklori in mitologiji ženska, ki se je odločila za življenje bojevnice. Pojavlja se tudi v zgodbah drugih germanskih ljudstev, na primer Gotov. Mnenja strokovnjakov o zgodovinskem obstoju takšnih bojevnic pa so deljena.

V *Gospodarju prstanov* je tipični primer tega arhetipa Éowyn, gospa iz Rohana. Ko jo prvič srečamo, je predstavljena takole:

Mračen in zamišljen je bil njen pogled, ko je z usmiljenjem v očeh pogledala kralja. Njen obraz je bil zelo blede, njeni dolgi lasje pa so bili kot zlata reka. Bila je vitka in visoka v svoji beli obleki, okrašeni s srebrom; a zdela se je močna in trdna kot jeklo, hči kraljev. (Tolkien, *Gospodar prstanov II* 536)

Éowyn skrbi za svojega strica, kralja Théodena, ko ta boleha zaradi Sarumanovega vpliva. Ko Gandalf Théodena osvobodi uroka, grejo jezdec iz Rohana in nekateri člani bratovščine v boj s Sarumanovo vojsko. Éowyn se jim želi pridružiti, vendar ji tega ne dovolijo, ker je ženska. Namesto tega skrbi za druge ženske in otroke, dokler se moški ne vrnejo iz bitke. Ko se Aragorn in drugi odločijo, da bodo odjezdili na pomoč Gondorju, želi Éowyn zraven, vendar jo znova zavrnejo. Éowyn se zakrinka v moškega in vseeno odjezdi v boj. Med bitko, ko vidi, da je njen stric Théoden smrtno ranjen, se sooči s poveljnikom Nazgûlov, ki se hvali, da ga noben živ mož ne more ustaviti. Éowyn pa odgovori:

Toda jaz nisem živ mož! Stojiš pred žensko! Stojiš med menoj in mojim gospodarjem in sorodnikom. Izgini, če nisi nesmrten. Naj si živo bitje ali nemrtev mrak, če se ga dotakneš, te udarim! (Tolkien, *Gospodar prstanov III* 865)

Éowyn poveljniku Nazgûlov res zada smrtonosni udarec, vendar pa je tudi sama hudo ranjena. Ko nezavestna leži v bolniški postelji, se Aragorn, njen brat Éomer ter Gandalf sprašujejo, kaj je vzrok njene žalosti. Gandalf jim pojasni:

»ti si imel konje, orožje in svobodna polja, ona pa, rojena v telesu dekleta, je imela vsaj toliko duha in poguma kot ti. Njena usoda pa je bila streči starcu, ki ga je ljubila kot očeta, in ga gledati, kako pada v bedno, nečastno starost, in ta vloga se ji je zdela manj pomembna od palice, na katero se je naslanjal. (Tolkien, *Gospodar prstanov III* 891)

Éowyn pozneje okreva v Hišah ozdravljenja. Tam spozna Faramirja. Ko ji ta izpove svojo ljubezen, »se je Éowynino srce spremenilo ali pa ga je naposled razumela. In nenadoma je njena zima minila in nanjo je posijalo sonce« (Tolkien, *Gospodar prstanov III* 991). Éowyn nato oznani:

Sence ni več! Nič več ne bom bojevnica, ne bom se kosala z velikimi jezdec, ne bom se več radostila samo ob pesmih o ubijanju. Zdravila bom in ljubila vse stvari, ki rastejo in niso jalove. [...] Ne želim si več biti kraljica. (Tolkien, *Gospodar prstanov III* 992)

Pozneje se poroči s Faramirjem, zapusti rodni Rohan in se z možem preseli v Gondor, kjer rodi sina. Kot piše Ramaswamyjeva, Éowyn obvladuje negativni animus, ki daje pomen tistim lastnostim, ki so značilne za nasprotni spol. S poroko med Éowyn in Faramirjem pa se oblikuje syzygny oziroma unija anime in animusa. Éowyn je torej "ozdravljena", ko sprejme Faramirja in družinsko življenje.

V *Pesmi ledu in ognja* je ženski lik, ki najbolj spominja na Éowyn, Brienne iz Tartha, ki prav tako ustreza arhetipu bojevnice. Brienne želi biti vitez, veliko da na čast in v boju je boljša od večine moških. Vendar pa je, kot piše Spectorjeva v članku *Power and Feminism in Westeros*, njeno razumevanje viteštva precej romantično (Spector 102). Tako kot je Éowyn neuslišano zaljubljena v Aragorna, je Brienne zaljubljena v Renlyja Baratheona, ki je eden redkih moških, ki so bili kdaj prijazni do nje. Ker je precej možatega videza, je Brienne pogosto žrtev norčevanja. Kot piše Spectorjeva, Brienne ne glede na njene bojevniške sposobnosti vedno znova opominjajo, da je glavna vloga ženske ugajati moškim (102). Ko Renlyja umorijo, Brienne priseže zvestobo Catelyn in ji ostane vdana ne glede na ceno. Kot piše Spectorjeva, Brienne tako ostane vzor časti in predanosti v svetu, kjer se o takšnih vrlinah bolj govori, kot pa jih dejansko uresničuje. Njena dejanja ne ustrezajo družbenim normam, zato Brienne predstavlja primer, kako so ženske, ki si drznejo vzeti moško moč za svojo, obsojane in zasmehovane ne le v Zahodnjem, pač pa v vseh konvencionalnih patriarhalnih družbah (Spector 102).

8.4 Goldberry in Catelyn kot zemeljski materi

Ramaswamyjeva piše, da je zemeljska oziroma dobra mati povezana s principom življenja, rojstva, topline in zaščite. Običajno ima svojo družino, obenem pa je pripravljena skrbeti za osirotele ali zatirane otroke. Je razsodna, preprosta, srečna in ljubeča. V *Gospodarju prstanov* lahko zemeljsko mater povežemo z Goldberry, ženo Toma Bombadila. Ko jo hobiti prvič srečajo, so prevzeti od njene lepote. Goldberry utrujenim gostom pripravi obed in postelje ter tako pokaže svojo gostoljubnost. Ramaswamyjeva opiše Goldberry kot lepo manifestacijo matere narave v človeški obliki. Je dobra gospodinja, ki v svojem domu skrbi za veselje in harmonijo.

V *Pesmi ledu in ognja* lahko vlogo dobre oziroma zemeljske matere pripišemo Catelyn Stark, ženi Neda Starka, ki (vsaj v prvi knjigi) vlada severu. Z Nedom imata pet otrok, za katere srčno skrbi. Ko nekdo napade njenega sina Brana z bodalom, ga zavaruje z lastnim telesom. Pomembna ji je tudi vera v Sedmere. Ljudje jo dojemajo kot častivredno žensko, ki postavlja dolžnosti pred svoje želje. Tudi z Nedom se je konec koncev poročila zaradi dolžnosti, saj je bil njun zakon politično dogovorjen.

Vendar pa Catelyn ne ustreza popolnoma arhetipu dobre matere. Jona, ki naj bi bil Nedov nezakonski otrok, odkrito sovraži. V odnosu do Jona bolj ustreza arhetipu grozne matere. Poleg tega je precej ambiciozna in želi vplivati na politične odločitve moža in sinov, ki pa se ne izkažejo vedno za uspešne. Ravno ona je namreč tista, ki prepriča Neda, da sprejme položaj Kraljeve Roke in odpotuje v Kraljevi pristanek, čeprav je bil prejšnja Roka, Jon Arryn, ubit v skrivnostnih okoliščinah. Tudi Ned kmalu ostane brez glave. Catelyn nato prepriča sina Robba, da se upre kralju. Ko med eno od bitk zajamejo Jaimeja Lannisterja, ga naskrivaj izpusti, da bi v zameno nazaj dobila hčerki Sanso in Aryo. Vendar pa s tem sproži vrsto nesrečnih dogodkov: Robbovi zavezniki Karstarki, ki so izgubili nekaj članov svoje družine v boju z Lannisterji, se obrnejo proti njemu, nato pa ga izda še nekaj

drugih podpornikov. Nazadnje tako Catelyn kot Robba ubijejo med krvavo Rdečo poroko.

8.5 Sansa kot pridno dekle

Sansa, starejša hči Neda in Catelyn, je nežno in vljudno dekle, ki ima rado limonine torte, svilene obleke in viteške pesmi. S svojimi modrimi očmi in rdečkastimi lasmi velja za lepoticu. Spectorjeva piše, kako Sansa velja za vzor ženskih vrlin, saj je ubogljiva, lepa, odlično šiva in zna uživati v vseh privilegijah svojega visokega položaja (99). Verjame v glavni mit njene kulture, »da je kralj prijazen in moder, da so principi plemeniti in dobri ter da morajo biti dame lepe in se uglajeno obnašati« (99). Sansa je slepo zaljubljena v princa Joffreyja, s katerim naj bi se poročila. Njena naivnost postane jasna, ko Joffrey nekega dne brez razloga napade mesarjevega sina, ki se z lesenim mečem igra s Sansino sestro Aryo. Ko poskuša Arya zaščititi svojega prijatelja, Joffrey s svojim pravim mečem napade še njo. Vendar pa Aryi v bran stopi njena krvovolkulja. Ko pozneje kralj Robert sprašuje Sanso, kaj se je zgodilo, se ta zlaže, da ne ve, saj želi zaščititi Joffreyja. Zaradi tega sta ubita tako Aryin prijatelj kot Sansina krvovolkulja, vendar Sansa kljub temu še naprej podpira Joffreyja in druge Lannisterje. Kasneje, ko so v Kraljevem pristanku in njen oče Ned vidi, da je njegova družina v nevarnosti in namerava zapustiti mesto, Sansa njegove načrt razkrije Joffreyjevi materi Cersei, saj hoče ostati tam in biti princesa. Posledično njenega očeta po Joffreyjevem ukazu obglavijo, v Sedmerih kraljestvih pa izbruhne državljanska vojna.

Spectorjeva zapiše, da Sansa šele potem, ko usmrtijo njenega očeta in ji vzamejo vse privilegije, začne videti resnico, ki se skriva za mitom (99). Ostati mora na gradu in se poročiti z Joffreyjevim pritlikavim bratom Tyrionom. Ves čas ostane pasivna in nemočna. Preživi tako, da se podreja drugim in skriva svoja resnična čustva, saj je to vse, česar se je naučila znotraj kulture Zahodnjega (Spector 100). Nekateri moški, kot je Mezinček, jo vključijo v svoje načrte in ji pomagajo, medtem ko sama nikoli ne prevzame pobude, da bi se rešila iz nastalega položaja. Tako ostane

pasivna šahovska figura v rokah drugih igralcev in s tem po mnenju Spectorjeve izpolni vlogo klasične princese v srednjeveški fantaziji. Vendar pa s tem, ko ji nameni to vlogo, Martin opozori na nevarnost, ki se skriva v fantaziji: kako lepi miti skrivajo in s tem tudi ohranjajo zatiralsko družbeno strukturo (Spector 100).

8.6 Položaj žensk v Srednjem svetu

Medtem ko je v *Pesmi ledu in ognja* skoraj polovica glavnih oseb žensk, pa v *Gospodarju prstanov* poleg treh ženskih likov, ki sem jih predstavila, nastopa le še nekaj žensk v obrobni vlogah in še za te se zdi, da so definirane predvsem v svojem odnosu do moških. Joseph Pearce v blogu *Why Feminists Hate The Lord of the Rings* (2016) opiše, kako so ženske predstavljene v tem romanu. Arwen je obljubljena Aragornu in mu služi kot navdih, vendar pa je njena neposredna vloga v zgodbi minimalna in je bolj določena s svojo odsotnostjo kot prisotnostjo. Podobno je tudi Rosie definirana le kot Samova izbranka. Galadriel je resda prikazana kot modra kraljica dežele Lothlórien, vendar pa ona ni človek, temveč vilinka z magičnimi močmi, neke vrste boginja.

Človeško vrsto predstavlja Éowyn. Kot piše William H. Harrison v *Éowyn the Unintended: The Caged Feminine and Gendered Space in The Lord of the Rings* (2013), je Éowynin poskus, da bi prestopila v moški prostor, prikazan kot greh, njeno sprejetje družinskega življenja pa kot ozdravljenje. Ker je bil *Gospodar prstanov* zamišljen kot del mitologije za Anglijo, lahko Éowyn razumemo tudi kot politični simbol, Tolkienov prikaz božje volje za angleško družbo: ženske naj ostanejo v domačem okolju in se ne vojskujejo (Harrison).

9. Zaključek

Za zaključek naj poskusim osvetliti nekaj podobnosti in razlik med obema deloma ter pojasniti vzroke zanje. Najprej naj omenim izjemno priljubljenost obeh avtorjev in njun popkulturni vpliv. Če so včasih študentje izražali podporo Frodu s pisanjem grafitov, se danes množica Martinovih oboževalcev izraža predvsem po spletu. Po vsakem novem delu kritiško hvaljene nadaljevanke *Igre prestolov* se pojavi množica člankov o tem, kateri lik je nazadnje umrl in kakšen presenetljiv preobrat se je zgodil, in razplamtijo burne razprave na forumih in v komentarjih na to temo.

Videti je, da Martin stavi na element šoka. Vendarle gre za žanrsko književnost in nekako je potrebno doseči bralce, pritegniti njihovo zanimanje in sprožiti odziv. Pisatelj tako na glavo obrne nekatere arhetipe in pravila fantazijske književnosti. Če so bili vitezi včasih plemeniti in ščitili šibke, se v Martinovem svetu najdejo taki, ki pobijajo otroke, posiljujejo, imajo incestna razmerja ali pragmatično ponujajo usluge tistemu z največ denarja. Klasičnim viteškim pravilom še najbolj sledi ženska v vlogi viteza, Brienne. Tisti, ki dajo preveč na čast, običajno prej ko slej izgubijo glavo, v darwinovskem slogu pa preživijo najbolj prilagodljivi in premeteni.

Če se je v Tolkienovem svetu večina ljudi, škratov in vilincev poenotila proti skupnemu sovražniku, ki jih ogroža, se v Martinovem svetu ljudje še vedno pobijajo med sabo v državljanskih vojnah, do katerih je prišlo, ker se vplivne družine v slogu zgodovinske vojne med belo in rdečo rožo borijo za prestol kraljestva. Med tem pa iz severa tudi njim preti večja nevarnost, ki ogroža njihov svet in proti kateri bodo morali strniti vrste, če želijo preživeti.

Medtem ko prebivalci Tolkienovega sveta delujejo črno belo, saj je Srednji svet svet jasnih nasprotij med dobrim in zlom, pravilnim in napačnim, pa so Martinovi junaki bolj tridimenzionalni. O nekom, ki je na začetku predstavljen kot zlikovec, lahko tekom zgodbe popolnoma spremenimo mnenje. Pri slikanju karakterjev Martinu pomaga tudi način pripovedovanja, saj zgodbo predstavlja z zornega kota različnih glavnih oseb.

Tudi pri portretiranju ženskih likov so opazne razlike. V *Gospodarju prstanov* je poudarek na moških članih bratovščine, medtem ko ženskih likov ni veliko. Tolkien je večino življenja preživel v pretežno moški družbi, naj bo kot študent na Oxfordu, vojak ali član literarnih društev, kar je bilo v skladu z normami tistega časa. Tudi odnos do žene se zrcali v njegovem delu. Tolkien je na svojo ženo, ki je bila kot večina žensk v tistem času gospodinja, ki se je odpovedala karieri, gledal z romantičnimi očmi in jo postavljajal na piedestal v duhu del, ki jih je prebral. Njegove ženske junakinje so prikazane idealistično, kot eterične vilinke brez napak. Predstavnica ljudi Éowyn pa se mora odreči želji po tem, da bi se kot moški bojevala v bitkah, in sprejeti vlogo žene, kar je prikazano kot njeno ozdravljenje.

V Martinovem svetu imajo ženske precej dejavnejšo vlogo in so za zgodbo enako pomembne kot moški. Tudi v vojni med belo in rdečo rožo in v drugih poglavjih zgodovine so bile namreč ženske pomembne igralke. Kot v zgodovini in v resničnem življenju se tudi v svetu *Pesmi ledu in ognja* dogajajo posilstva, umori, socialne krivice in vojni zločini. Martin izraža kritiko družbe, tako da prikazuje njene grde plati.

Ko izpostavljamo razlike med obema deloma, moramo upoštevati, kakšen je bil namen Tolkienovega pisanja. Pisatelj je namreč želel ustvariti novo mitologijo za Anglijo in pri tem je navdih črpal tudi iz množice besedil v stari angleščini in drugih starih jezikov, s katerimi se je tako poklicno kot ljubiteljsko ukvarjal. Videti je tudi, da je pisatelj po vseh grozotah, ki jih je sam doživel v vojni, in ob grožnji uničenja, ki je bila vseprisotna v tistem času, želel ustvariti prijazen, skoraj pravljichen svet z jasnimi pravili, kaj je prav in narobe, kamor se bo bralec lahko zatekel po tolažbo.

Tolkienovo življenje je bilo polno žalostnih dogodkov. Že kot otrok je izgubil očeta in mater, kot mladenič pa še veliko prijateljev. Iz idilične angleške pokrajine, kjer so živeli z materjo in bratom, se je moral preseliti v zadušljivo mesto. Zakaj ne bi torej hobitom in drugim prebivalcem Srednjega sveta, ki jih je sam ustvaril, namenil srečnega konca? Pisatelj je v zgodbo vtkal tudi svoje temeljno krščansko prepričanje, tako da dobrim junakom v trenutkih brezupa pomaga usoda. Za razliko od Martinovega sveta, kjer se zdi, da

nihče ni varen, v Tolkienovem svetu večina glavnih junakov preživi, svet je rešen, narava si opomore. Videti je, da je Tolkien, ki je ustvarjal v času, ko sta divjali vojni, svet želel spraviti v red, medtem ko Martin, ki živi v času relativnega miru, družbi postavlja zrcalo z izpostavljanjem njenih grdih plati.

Da torej zaključim: Martin lahko po mojem mnenju velja za ameriškega Tolkiena v smislu, da oba prispevata k priljubljenosti žanra in imata pomembno mesto v pop kulturi. Obravnavanima deloma so skupne nekatere značilnosti fantazije, kot so sekundarni svet, kompleksnost in vpletanje določenih arhetipov v zgodbo, vendar pa lahko takšne primerjave vlečemo tudi z deli drugih fantazijskih pisateljev. *Gospodar prstanov* velja za neponovljiv mejnik v zgodovini sodobne fantazije zaradi vpliva, ki ga je imel na dela, ki so sledila. Kakšen vpliv bo imel Martin, bomo še videli. Ogromno je strani v obravnavanih knjigah in ogromno je možnosti za nadaljnje raziskave.

10. Bibliografija

- Brown, Devin. *Hobit, Neizrečeno Krščansko Sporočilo*. Prevedel Leon Jagodic, Ljubljana: Družina, 2013. Tiskano.
- Carpenter, Humphrey. *J.R.R. Tolkien - A Biography*. London: Book Club Associates, 1977. Tiskano.
- Clute, John, and John Grant. *The Encyclopedia of Fantasy*. New York: St. Martin's Griffin, 1999. Tiskano.
- Darrell Schweitzer. *The Greenwood Encyclopedia of Science Fiction and Fantasy: Themes, Works, and Wonders*. Edited by Westfahl, Gary. Westport, CT: Greenwood, 2005. Tiskano.
- Kenda, Jakob J. *Fantazijska Književnost: Očrt Teorije Žanra in Njegovega Sodobnega Modela*. Ljubljana: Mladinska Knjiga, 2009. Tiskano.
- Macmillan English Dictionary*. Oxford: Macmillan, 2002. Tiskano.
- Manlove, C. N. *Modern Fantasy: Five Studies*. Cambridge: Cambridge UP, 1975. Tiskano.
- Martin, George R. R. *A Dance with Dragons*. London: Harper Voyager, 2012. Tiskano.
- Martin, George R. R. *A Feast for Crows*. London: Harper Voyager, 2011. Tiskano
- Martin, George R. R. *A Game of Thrones*. London: Harper Voyager, 2011. Tiskano.
- Martin, George R. R. *A Storm of Swords 1: Steel and Snow*. London: Harper Voyager, 2003. Tiskano.
- Martin, George R. R. *A Storm of Swords 2: Blood an Gold*. London: Harper Voyager, 2011. Tiskano.
- Martin, George R. R. *Spopad kraljev*. Prevedel Branko Gradišnik. Ljubljana: Mladinska Knjiga, 2011. Tiskano.
- Martin, George R. R. *Vihra Mečev*. Prevedel Boštjan Gorenc. Ljubljana: Mladinska Knjiga, 2012. Tiskano.
- Martin, George R. R. *Vihra Mečev*. Prevedel Boštjan Gorenc. Ljubljana: Mladinska Knjiga, 2012. Tiskano.

- Shippey, T. A. *J. R. R. Tolkien: Author of the Century*. Boston: Houghton Mifflin, 2001. Tiskano.
- Spector, Caroline. "Power and Feminism in Westeros." *Beyond the Wall: Exploring George R. R. Martin's A Song of Ice and Fire, from A Game of Thrones to A Dance with Dragons*. By James Lowder. Dallas, TX: Smart Pop / BenBella, 2012. N. pag. Tiskano.
- Tolkien, J. R. R. *Gospodar Prstanov I*. Prevedli Polona Mertelj, Primož Pečovnik, and Zoran Obradović. Ljubljana: Gnosis Quatro, 1995. Tiskano.
- Tolkien, J. R. R. *Gospodar Prstanov II*. Prevedli Polona Mertelj, Primož Pečovnik, and Zoran Obradović. Ljubljana: Gnosis Quatro, 1995. Tiskano.
- Tolkien, J. R. R. *Gospodar Prstanov III*. Prevedli Polona Mertelj, Primož Pečovnik, and Zoran Obradović. Ljubljana: Gnosis Quatro, 1995. Tiskano.
- Tolkien, J. R. R. *The Lord of the Rings*. London: HarperCollins Publishers, 2007. Tiskano.
- White, Michael. *Tolkien: A Biography*. London: Little, Brown, 2001. Tiskano.

7.1 Spletni viri

- "20 Minute Interview with George R.R Martin." *HBO Watch RSS*. N.p., 15. marec 2012. Splet. 28. junij 2016.
- "A Song of Ice and Fire Character Spreadsheet." Google Docs. N.p., n.d. Splet. 28. september 2015.
- "A Song of Ice and Fire." *The One to Rule Them All*. Wikia, n.d. Splet. 22. Junij 2016.
- "Arhetip." *Fran.si*. ZRC SAZU, 2016. Splet. 24. september 2016.
- "Biography." *Life & Times of George R.R. Martin*. N.p., n.d. Splet. 13. junij 2015.
- "Definition of Archetype in English." *Oxford Dictionaries*. Oxford Dictionaries, n.d. Splet. 20. julij 2016.

"FAQ | George R.R. Martin." *George RR Martin*. N.p., n.d. Splet. 2. maj 2015.

"From the 1970s to the Present." *Striking Women*. N.p., n.d. Splet. 23. februar 2016.

"Game of Thrones's George RR Martin: 'I'm a Feminist at Heart'". *The Telegraph*. Telegraph Media Group, n.d. Splet. 8. junij 2016.

"George R.R. Martin Has a Detailed Plan For Keeping the *Game of Thrones* TV Show From Catching Up To Him." *Vanity Fair*. N.p., n.d. Splet. 1. marec 2016.

"J. R. R. Tolkien Encyclopedia." Google Books. N.p., n.d. Splet. 21. marec 2016.

"Last Year (Winds of Winter)." *Livejournal*. N.p., n.d. Splet. 12. junij 2015.,

"Middle-Earth's Secrets: Tolkien's Lord of the Rings – The Two Towers." Online video clip. YouTube. YouTube, 28. oktober 2013. Splet. 26. julij 2016.

"POV Characters." *A Song of Ice and Fire Wiki*. N.p., n.d. Splet. 13. julij 2016.

"Q&A with Clay Harper, Tolkien Projects Director, Houghton Mifflin Company." *Houghton Mifflin Harcourt*. N.p., n.d. Splet. 2. julij 2016.

"Shieldmaiden." Wikipedia. Wikimedia Foundation, n.d. Splet. 24. julij 2016.

"The Inter-war Years: 1918-1939." *Striking Women*. N.p., n.d. Splet. 27. maj 2016. "Women and Work in the Inter-war Period." *BBC.com*. BBC, n.d. Splet. 12. april 2016.

"The Lord of the Rings." *The One to Rule Them All*. Wikia, n.d. Splet. 11. junij 2016.

"Tolkien." Council of Elrond RSS. N.p., n.d. Splet. 1. junij 2016.

"Women in Fantasy Fiction and Film." *World Woman News*. World Woman Foundation, n.d. Splet. 12. februar 2016.

"Women's Rights." *The National Archives*. N.p., n.d. Splet. 13. maj 2016.

"Yes, Women Really Do Like Game of Thrones (We Have Proof)." Wired. N.p., n.d. Splet. 10 August 2016.

Andersen, Kurt. "The Best Decade Ever? The 1990s, Obviously." *The New York Times*. The New York Times, 07. februar 2015. Splet. 12. julij 2016.

- Attebery, Brian. "Fantasy as Mode, Genre, Formula." *Fantastic Literature: A Critical Reader*. London: Greenwood Group, 2004. N. pag. Tiskano.
- Beckett, Sandra L. *Crossover Fiction: Global and Historical Perspectives*. New York, NY: Routledge, 2009. Tiskano.
- Cimprič, Aleš, Jure Preglau, and Matic Večko. "George R. R. Martin: 'Fantazijska Literatura Je Lahko Odrasla, Sofisticirana in Domiselna.'" *Bukla*. UMCO, julij-avgust 2011. Splet. 28 avgust 2016.
- De Gruchy, John. "The Allure of Fantasy, Part One." N.p., 2013. Splet. 15. julij 2016.
- Desotell, Natalee, and Mara Johnson. "Pop Feminism: Do Celebrities Help or Hinder the Movement?" *GenTwenty*. N.p., n.d. Splet. 11. april 2016.
- Downey, Sarah. "Cordial dislike: reinventing the celestial ladies of Pearl and Purgatorio in Tolkien's Galadriel." *Mythlore* 29.3-4 (2011): 101+. Academic OneFile. Splet. 27. junij 2016.
- Enright, Nancy. "Renaissance." Philosophy Documentation Center. N.p., n.d. Splet. 28. februar 2016.
- Friedman, Ann. "Pop Feminism doesn't Mean the End of the Movement." *The Huffington Post*. TheHuffingtonPost.com, 2. junij 2016. Splet. 27. junij 2016.
- Gottesman, Brian. "10 Things You Might Not Know About J.R.R. Tolkien." *Mental Floss*. N.p., 10. oktober 2010. Splet. Avgust 2015.
- Haas, Natascha. "A Fundamentally Religious and Catholic Work - Who Is the Saviour in J.R.R. Tolkien's The Lord of the Rings." *Google Books*. N.p., 15. januar 2004. Splet. 27. marec 2016.
- Harrison, William Henry. "Éowyn the Unintended: The Caged Feminine and Gendered Space in The Lord of the Rings." *UBC Library Open Collections*. The University of British Columbia, 19. september 2013. Splet. 13. januar 2016.
- Hobson, Anne. "Is George R.R. Martin the 'American Tolkien'?" *The American Spectator*. The American Spectator Foundation, 31. maj 2013. Splet. 27. december 2015.
- Johnson, Thomas. "How Was Life like in USA during the 90s?" Quora. N.p., 29. december 2015. Splet. 23. maj 2016.

- Kiger, Patrick J. "What Did The 1990s Mean?" *National Geographic Channel*. N.p., n.d. Splet. 11. junij 2016.
- Luzyte, Rasa. "A Thealogy Of Mary: The Non-Christian Myth Of Mary, The Shadow Of Mary And An Individual Connection To The Divine Self Through Mary." N.p., 2013. Splet. 15. julij 2016.
- Martinez, Michael. "How Did JRR Tolkien Create Middle-earth?" *Middle-earth & J.R.R. Tolkien Blog*. N.p., 20. december 2011. Splet. 22. januar 2016.
- McKenna, Juliet E. "The Representation of Women in Fantasy: What's the Problem?" *Bad Reputation*. N.p., n.d. Splet. 7. januar 2016.
- McVeigh, Tracy. "Forty Years of Feminism – but Women Still Do Most of the Housework." *The Guardian*. Guardian News and Media, 10. marec 2012. Splet. 27. april 2016.
- MiddleOfMiddleEarth. "J.R.R.T.: A Film Portrait of J.R.R. Tolkien 1996." Online video clip. *YouTube*. YouTube, 13. februar 2013. Splet. 17. september 2016.
- Norris, Laura. "The Virgin Mary in 'The Lord of the Rings'." *Conciliar Post*. N.p., 11. avgust 2014. Splet. 26. junij 2016
- Patel, C. "Expelling a Monstrous Matriarchy: Casting Cersei Lannister as Abject in A Song of Ice and Fire." *Ingenta Connect*. N.p., 1. oktober 2014. Splet. 12. marec 2016.
- Pearce, Joseph. "Why Feminists Hate Lord of the Rings." *Intellectual Takeout*. N.p., 4. maj 2016. Splet. 01. junij 2016.
- Ramaswamy, Shobha. "Archetypes in Fantasy Fiction: A Study of J. R. R. Tolkien and J. K. Rowling." N.p., 2014. Splet. 15. julij 2016.
- Salter, Jessica. "Game of Thrones's George RR Martin: 'I'm a Feminist at Heart.'" *The Telegraph*. Telegraph Media Group, n.d. Splet. 16. julij 2016.
- Vincent, Alice. "How Feminism Conquered Pop Culture." *The Telegraph*. Telegraph Media Group, 30. december 2014. Splet. 27. junij 2016.

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo. Dovoljujem objavo na spletni strani Filozofske fakultete.

Ljubljana, 30. septembra 2016

Irena Špan